

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
CIVILTIESISKO ZINĀTŅU KATEDRA

**BŪVNICĪBAS DALĪBNIEKU CIVILTIESISKĀ ATBILDĪBA PRET
TREŠAJĀM PERSONĀM BŪVNICĪBAS PROCESĀ**

BAKALaura DARBS

Autors: **Kristiāns Dzerkaļs**

Studenta apliecības Nr.: kd19040

Darba vadītājs: lektors Mg. iur. Pauls Zeņķis

Rīga 2022

ANOTĀCIJA

Bakalaura darba tēma ir būvniecības dalībnieku civiltiesiskā atbildība pret trešajām personām būvniecības procesā. Būvniecības dalībnieku civiltiesiskā atbildība pret trešajām personām tika īpaši aktualizēta pēc 2013. gada 21. novembra tragēdijas Rīgā, Zolitūdē, taču tā ir aktuāla arī mūsdienās. Likumdevējs joprojām strādā pie tā, lai tiktu sakārtots būvniecības procesa dalībnieku atbildības jautājums. Tai skaitā Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi grozījumu likumprojektus.

Darba mērķis ir noskaidrot, kā tiek noteikta būvniecības dalībnieku civiltiesiskā atbildība pret trešajām personām būvniecības procesā, analizējot to, kā atbildību var regulēt līgumiski, vispārējo civiltiesiskās atbildības regulējumu, atbildību par paaugstinātas bīstamības avotu, stingro atbildību. Darbā ir analizēti būvniecības tiesībās izmantotie jēdzieni, salīdzināts Latvijas un ārvalstu regulējums, kā arī analizēta būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātā apdrošināšana.

Atslēgvārdi: *būvniecība, civiltiesiskā atbildība, stingrā atbildība, paaugstinātas bīstamības avots, apdrošināšana būvniecībā.*

ABSTRACT

The topic of the bachelor thesis is civil liability of construction participants towards third parties in the construction process. The civil liability of construction participants towards third parties was particularly highlighted after the tragedy of 21 November 2013 in Riga, Zolitude, but it is still relevant today. The legislator is still working on the issue of the liability of the construction participants. This includes draft amendments to the law by the Ministry of Economy.

The aim of thesis is to clarify how the civil liability of construction participants towards third parties in the construction process is determined by analysing how liability can be regulated contractually, general civil liability, liability for a source of abnormal danger, strict liability. Definitions used in construction rights are analysed, Latvian and foreign regulations are compared, and the compulsory insurance of civil liability in construction is analysed in the thesis.

Keywords: *construction, civil liability, strict liability, source of abnormal danger, construction insurance.*

SATURS

IEVADS	5
1. BŪVNICĪBAS REGULĒJUMS	7
1.1. Būvniecība	8
1.2. Būvniecības procesa dalībnieki	8
1.3. Trešās personas	9
2. BŪVNICĪBAS DALĪBNIKU ATBILDĪBA	11
2.1. Līgumiskā atbildība	12
2.2. Likumiskā atbildība	14
2.3. Atbildība par paaugstinātas bīstamības avotu	16
2.4. Stingrā atbildība būvniecībā	20
2.5. Civiltiesiskās atbildības regulējums pret trešajām personām būvniecības procesā ārvalstīs	22
2.5.1. Civiltiesiskās atbildības regulējums pret trešajām personām būvniecības procesā Beļģijā	23
2.5.2. Civiltiesiskās atbildības regulējums pret trešajām personām būvniecības procesā Čehijā	25
2.5.3. Civiltiesiskās atbildības regulējums pret trešajām personām būvniecības procesā Portugālē	27
3. APDROŠINĀŠANA BŪVNICĪBĀ	29
KOPSAVILKUMS	34
IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS	36

IEVADS

Būvniecībai ir ļoti liela nozīme daudzās nozarēs. Par būvniecība procesu personas domā sākot no dzīvojamās mājas būvniecībai līdz masīvām industriālām būvēm un inženierbūvēm. Būvniecības process ir sarežģīts process, kurā ir iesaistītas daudz personas, sākot no arhitekta līdz palīgstrādniekam.

Īpaši aktualizēta būvniecības procesa dalībnieku civiltiesiskā atbildība pret trešajām personām būvniecības procesā kļuva pēc 2013. gada 21. novembra traģēdijas, kad Zolitūdē, iebrūkot lielveikala "Maxima" jumtam, dzīvību zaudēja 54 cilvēki,¹ kā arī vairāki ieguva cita veida miesas bojājumus, tika nodarīts morālais kaitējums.

Būvniecības process bieži vien izskatās viegli paveicams, bet visbiežāk tas ir saistīts ar paaugstinātu bīstamību, risku. Pat neliela būvniecības procesa dalībnieka pieļauta kļūda var nodarīt ievērojamu kaitējumu trešajām personām, kas var izpausties gan nemantiskajā kaitējumā, gan zaudējumos. Civiltiesisko atbildību pret trešajām personām regulē Civillikums, Būvniecības likums un dažādi Ministru kabineta noteikumi.

Trešā persona ir vismazāk aizsargātā persona būvniecības procesā. Ja par būvniecības procesa dalībnieku civiltiesiskās attiecības un atbildības sadalījumu ir iespējams šīm personām savstarpēji vienojoties noteikt ar līgumu, trešajai personai šādas iespējas nav. Gadījumā, ja tiek nodarīts kaitējums trešajai personai, rodas problēmas noteikt atbildīgo personu, atbildības sadalījumu. Ņemot vērā, ka pastāv šādas problēmas, likumdevējs joprojām strādā, lai tās atrisinātu, tai skaitā pie Būvniecības likuma grozījumiem, kas noteiktu konkrētu personu, kurai tiktu piemērota stingrā atbildība.

Darba mērķis ir noskaidrot, kā tiek noteikta būvniecības dalībnieku civiltiesiskā atbildība pret trešajām personām būvniecības procesā.

Darba galvenie uzdevumi ir:

1. izpētīt būvniecības tiesībās izmantoto jēdzienu nozīmi;
2. izpētīt Latvijas un citu valstu tiesisko regulējumu attiecībā uz būvniecības dalībnieku civiltiesisko atbildību pret trešajām personām būvniecības procesā;
3. analizēt, vai un kādos gadījumos ir iespējams piemērot atbildību par paaugstinātas bīstamības avotu;

¹ Spundiņa L. Zaudējums, ko nevar aizmirst. Apspriežot astoņi gadi kopš Zolitūdes traģēdijas. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/zaudejums-ko-nevar-aizmirst-apspriezot-astoni-gadi-kops-zolitudes-tragedijas.a430986/> [aplūkots 05.05.2022.]

4. analizēt Ekonomikas ministrijas izstrādātos likumprojektus par būvniecības ierosinātāja stingro atbildību un būvniecības civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu.

Darbā ir izmantotas šādas pētnieciskās metodes:

1. Analītiskā metode – analizēti normatīvie akti, tiesību literatūra, tiesu prakse, kā rezultātā izdarīti secinājumi;
2. Salīdzinošā metode – Latvijas regulējums salīdzināts ar ārvalstu regulējumu;
3. Vēsturiskā metode – noskaidrota tiesību normu attīstība, likumdevēja mērķis tās pieņemot;
4. Gramatiskā metode – analizēti normatīvie akti, tulkojot tos gramatiski.

Bakalaura sastāv no trīs nodaļām. Pirmajā nodaļā tiek aplūkots regulējuma būvniecībā vēsture, jēdzieni, kas saistīti ar būvniecības procesu. Otrajā nodaļā tiek aplūkoti un analizēti jautājumi saistībā ar būvniecības dalībnieku civiltiesisko atbildību pret trešajām personām būvniecības procesā, tiek aplūkota likumiskā atbildība, līgumiskā atbildība, atbildība par paaugstinātas bīstamības avotu, stingrā atbildība, civiltiesiskās atbildības regulējums pret trešajām personām būvniecības procesā ārvalstīs. Trešajā nodaļā tiek aplūkots un analizēts apdrošināšana būvniecībā.

1. BŪVNICĪBAS REGULĒJUMS

Mājoklis ir cilvēka dzīves pamats, mikrovide, kur tas ne tikai atjauno spēkus, paaugstina savu intelektuālo un kultūras līmeni, bet var arī īslaicīgi paslēpties no apkārtējās vides. Cilvēkam ir nepieciešamas arī sabiedriskas ēkas, kur tas strādā, atpūtas vietas, kur izklaidēties, ēkas, kur baudīt mākslu, teātri, mūziku u.c. Ir nepieciešamas arī inženierbūves – tilti, komunikāciju tīkli, dambji u.c. – bez kurām nav iedomājama mūsdienu ikdiena. Lai varētu uzbūvēt šīs cilvēkam nepieciešamās būves, jau no seniem laikiem cilvēki domāja par to, kā regulēt būvniecības procesu, lai tas būtu drošs.

1995. gada 7. janvāra Ministru kabineta izdotie Būvniecības noteikumi² ir pirmais normatīvais dokuments būvniecības nozarē pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas.³ Pēc tam 1995. gada 10. augustā tika pieņemts Būvniecības likums (turpmāk – 1995. gada Būvniecības likums).⁴ 1995. gada Būvniecības likumā tika konstatētas vairākas nepilnības, piemēram, 1995. gada Būvniecības likums tika izstrādāts laikā, kad Latvija vēl nebija iestājusies Eiropas Savienībā, līdz ar to tajā nebija harmonizēti nacionālie likumi ar Eiropas Savienību tiesību aktiem, kā arī, 1995. gada Būvniecības likums neatbilda 2003. gadā spēkā stājušajam Valsts pārvaldes iekārtas likumam un 2004. gadā – Administratīvā procesa likumam. Tā rezultātā bija kļuvusi apgrūtināta Būvniecības likuma normu piemērošana būvniecības procesā, tai skaitā dažādu administratīvo strīdu gadījumā, iepriekšējais regulējums neatbilda mūsdienu prasībām, tas bija neskaidrs un nepārskatāms.⁵ Sākotnējais mērķis, izstrādājot jauno Būvniecības likumu,⁶ bija mazināt birokrātiju būvdarbu dokumentu kārtošānā, taču 2013. gada novembrī notikusī traģēdija Rīgā, Zolitūdē, kas prasīja daudzu cilvēku dzīvības, lika apsvērt arī būvdarbu un būvju drošuma, uzraudzības un kontroles jautājumus.⁷

Ņemot vērā iepriekš minēto, tika izstrādāts jauns Būvniecības likums, kas stājās spēkā 2014. gada 1. oktobrī, kur tika mēģināts novērst nepilnības, kas bija iekļautas 1995. gada Būvniecības likumā. Darba rakstīšanas brīdī Būvniecības likumam ir 12 grozījumi, taču joprojām pastāv problemātika būvniecības dalībnieku civiltiesiskās atbildības noteikšanā pret trešajām personām.

² Būvniecības noteikumi: Ministru kabineta 1995. gada 7. janvāra noteikumi Nr. 17. [07.01.1995. red.]

³ Smirnovs J. Būvniecība Latvijā. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/26061> [aplūkots 21.04.2022.]

⁴ Būvniecības likums: LV likums. Pieņemts 10.08.1995. [01.07.2013. red.]

⁵ Likumprojekta "Būvniecības likums" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/E63607A94234F224C2257950003B5BB2?OpenDocument> [aplūkots 18.04.2022.]

⁶ Būvniecības likums: LV likums. Pieņemts 30.07.2013. [03.09.2021. red.]

⁷ Torgāns K. Saistību tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 361. lpp.

1.1. Būvniecība

Saskaņā ar Būvniecības likuma 1. panta 12. punktu būvniecība tiek definēta, kā visu veidu būvju projektēšana un būvdarbi, tādējādi var secināt, ka būvniecības procesa divas sastāvdaļas ir projektēšana un būvdarbi. Būvniecības procesā var tikt veikta - jauna būvniecība, pārbūve, atjaunošana, restaurācija, novietošana, nojaukšana, konservācija.⁸ Bleka juridiskajā vārdnīcā (*Black's Law Dictionary*) būvniecība ir definēta, kā celtniecības darbība, apvienojot vai sakārtojot daļas vai elementus.⁹

Projektēšanas jēdziens Būvniecības likumā nav *expressis verbis* definēts, taču Būvniecības likuma 1. panta 13. punkts nosaka, ka būvprojekts ir informācijas kopums, kas satur grafisko, tekstuālo un citu informāciju par būvniecības ieceri, tai skaitā par būves vai tās piederumu raksturlielumiem. Tādējādi projektēšanu var definēt kā procesu, kura laikā tiek izstrādāts būvprojekts.

Būvniecības likuma 1. panta 2. punkts nosaka, ka būvdarbi ir būvniecības procesa sastāvdaļa, darbi, kurus veic būvlaukumā vai būvē, lai radītu būvi, novietotu iepriekš izgatavotu būvi vai tās daļu, pārbūvētu, atjaunotu, restaurētu, iekonservētu, nojauktu būvi vai ierīkotu inženiertīklu, piemēram, arī dabiskā zemes reljefa izmaiņas, uzberot grunti zemesgabalā un tādējādi veidojot būvniecībai nepieciešamo zemes līmeni, ir būvdarbi.¹⁰

Neskatoties uz to, ka projektēšanas stadija ir svarīgs posms būvniecības procesā, kura laikā tiek izstrādāts projekts ar būvniecības ieceri, reāls kaitējums trešajām personām var rasties tikai būvdarbu stadijā, kad darbu veikšanas laikā, piemēram, trešā persona var gūt kaitējumu no krītošiem būvmateriāliem vai nepienācīgi nostiprinātas konstrukcijas.

1.2. Būvniecības procesa dalībnieki

Laika gaitā ir izveidojušās piecas galvenās būvniecības procesa dalībnieku grupas, kas ir galvenie būvniecības nozares dalībnieki. Šīs grupas ir tieši iesaistītas būvniecības projektos vai arī tām ir ietekme vai konkrēta funkcija šajā nozarē. Tās ir būvnieki, projektētāji, būvuzraugi, būvniecības ierosinātāji un būves lietotāji.¹¹ Aizdevēji (bankas), apdrošināšanas un

⁸ Būvniecības valsts kontroles birojs. Biežāk uzdotie jautājumi ēku būvniecības procesā. 2019. gads. Pieejams: <https://www.bvkb.gov.lv/lv/media/667/download> [aplūkots 21.04.2022.]

⁹ Garner B. A. *Black's Law Dictionary*. Ninth edition. St. Paul, Minn: West (Thomson Reuters), 2010, p. 355.

¹⁰ Augstākās tiesas 22.02.2017. lēmums lietā SKA-79/2017, 27. punkts.

¹¹ Murdoch J., Hughes W. *Construction Contracts: Law and management*. Fourth edition. Oxon: Taylor & Francis, 2008, p. 1. Cited by: Klee L. *International construction contract law*. Second edition. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., 2018, p. 2.

pārapsrošināšanas sabiedrības arī jāmin kā nākamie (netiešie) būvniecības projektu dalībnieki, jo tās būtiski ietekmē būvniecības projektus.¹²

1995. gada Būvniecības likumā būvniecības dalībnieki bija definēti, kā fiziskās vai juridiskās personas, kuras ar īpašumu, finanšu līdzekļiem, darbu vai pakalpojumu piedalās būvniecības procesā, taču šobrīd Būvniecības likuma 1. panta 15. punktā būvniecības procesa dalībnieki ir konkrēti uzskaitīti – būvniecības ierosinātājs, būvprojekta izstrādātājs, būvdarbu veicējs, autoruzraudzības veicējs, būvuzraudzības veicējs un būvekspertīzes veicējs. Iepriekš, izstrādājot jauno Būvniecības likumu, sākotnēji netika iekļauta būvniecības dalībnieku definīcija, tā tika iekļauta ar 2021. gada 19. maijā spēkā stājušajiem grozījumiem Būvniecības likumā,¹³ ar kuriem tika mēģināts būtiski nošķirt katra būvniecības dalībnieka atbildību būvniecības procesā. Definīcijā iekļauto būvniecības procesa dalībnieku atbildība ir noteikta Būvniecības likuma 19. pantā.

Atšķirībā no tiesību literatūrā izteiktā viedokļa un 1995. gada Būvniecības likumā ietvertās definīcijas, šī brīža būvniecības procesa dalībnieku definīcija paredz konkrēti noteiktas personas, kas ir iesaistītas būvniecības procesā, tādējādi šobrīd par būvniecības dalībniekiem netiek uzskatīti ne būves lietotāji, ne investori, kā arī, ne citas personas, kas nav tieši minētas Būvniecības likumā ietvertajā legāldefinīcijā.

1.3. Trešās personas

Trešā persona ir persona, kas nav līgumā, darījumā vai darbībā iesaistītā puse, bet kuras intereses var tikt skartas.¹⁴ Veicot būvniecības darbus, par trešo personu nav uzskatāmi būvniecības procesa dalībnieki. Trešā persona konkrētajā būvniecības procesā nav iesaistīta nevienā no būvniecības stadijām, kā arī, tai nav ne finansiālas, ne ekonomiskas, ne cita veida saistības ar notiekošo būvniecības procesu. Trešā persona var būt gan kaimiņš, gan arī pilnīgi jebkura cita persona, kas nav iesaistīta konkrētajā būvniecības procesā.

Lai spētu nodrošināt to, ka trešajām personām netiktu nodarīts kaitējums, būvniecības procesa dalībniekiem ir jārod atbildes uz vairākiem jautājumiem – kā nodrošināt to, ka būvniecības procesa dalībnieki ievēros visus drošības noteikumus, kā samazināt dažādu sīko daļiņu nonākšanu gaisā, kas var kaitēt trešajām personām, kā samazināt trokšņu līmeni, ko izraisa būvniecības process? Piemēram, arī 2014. gada 19. augusta Ministru kabineta

¹² Klee L. International construction contract law. Second edition. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., 2018, p. 2.

¹³ Grozījumi Būvniecības likumā: LV likums. Pieņemts: 15.04.2021. [15.04.2021. red.]

¹⁴ Švalkovska A., Līce S., Veckrācis J., Liljeberga K. Angļu-latviešu Eiropas Savienības terminu vārdnīca. Rīga: UNDP Latvia, 2004, 192. lpp.

noteikumu Nr. 500 “Vispārīgie būvnoteikumi”¹⁵ 100.12. punktā ir noteikts atbildīgā būvdarbu vadītāja pienākums nodrošināt, lai būvlaukumā netiktu ielaistas un neuzturētos nepiederošas personas, tādējādi samazinot iespēju nodarīt jebkāda veida kaitējumu trešajām personām.

Ar 2021. gada 19. maijā spēkā stājušajiem grozījumiem Būvniecības likumā ir konkrēti noteikti būvniecības procesa dalībnieki, kas ietilpst jēdzienā “būvniecības procesa dalībnieki”. Visi šie būvniecības procesa dalībnieki ir atbildīgi par trešajām personām nodarīto kaitējumu būvniecības procesā, kas var izpausties, piemēram, kā miesas bojājumu nodarīšana trešajai personai, vibrāciju rezultātā bojāta kaimiņa māja, krītoši būvmateriāli, kas ir bojājuši trešās personas īpašumu.

¹⁵ Vispārīgie būvnoteikumi: Ministru kabineta 2014. gada 19. augusta noteikumi Nr. 500 [16.03.2022. red.]

2. BŪVNICĪBAS DALĪBNIKU ATBILDĪBA

Ņemot vērā, ka būvniecības tiesības ir gan privātas, gan publiskas tiesības, ir jānošķir, kādā procesā ir skatāms būvniecībā radies strīds. Būvniecības likums nošķir būvniecības dalībnieku atbildību par būvdarbu veikšanas rezultātā radīto kaitējumu. Gadījumā, ja par būvatļaujas un būvprojekta saturu strīds nepastāv, bet būvnieki tieši ar savu patstāvīgu rīcību būvdarbu laikā ir aizskāruši trešo personu tiesības (piemēram, kļūdas dēļ tiek izbērtas smiltis uz personas zemes vai ar autotransporta tehniku tiek sabojāta personas sēta vai cits īpašums), šāds prasījums ir skatāms civiltiesiskā kārtībā. Taču gadījumā, ja ir strīds par būvatļauju un būvnieki būvdarbus veikuši, pamatojoties uz būvatļauju, trešo personu tiesību aizskārums faktiski izceļas no būvatļaujas, kas ir administratīvais akts, nevis no būvnieku rīcības, tādējādi šādā gadījumā prasījums ir skatāms administratīvā kārtībā. Tas, ka būvnieku atbildība par nodarītajiem zaudējumiem ir civiltiesiski apdrošināta, nenozīmē uzreiz to, ka prasījums ir skatāms civiltiesiskā kārtībā.¹⁶

Tiesību literatūrā Agris Bitāns ir devis šādu civiltiesiskās atbildības definīciju: “Civiltiesiskā atbildība ir īpaša un jauna tiesiskā attiecība (saistība), kas rodas no likuma (tiesību normu) pārkāpuma, t.i., likumā vai līgumā noteiktā pienākuma neizpildīšanas gadījumā, un kas izpaužas pienākumā atlīdzināt (kompensēt) šī pārkāpuma rezultātā nodarītos zaudējumus vai citādi atjaunot cietušā tiesisko stāvokli pirms pārkāpuma, vai samaksāt līgumsodu, un šī pienākuma piespiedu izpilde (realizācija) tiek nodrošināta ar valsts piespiedu līdzekļiem.”¹⁷ Civiltiesiskā atbildība būvniecībā var tikt regulēta divējādi – likumiski vai līgumiski. Katrs būvniecības procesa dalībnieks saskaņā ar normatīvajiem aktiem un noslēgtajiem līgumiem pats atbild par savu darbību vai bezdarbību.¹⁸

Civiltiesiskās attiecības un līdz ar to arī savstarpējo atbildību par līgumisko saistību nepildīšanu starp būvniecības dalībniekiem pamatā regulē starp tiem noslēgtie civiltiesiskie līgumi (projektēšanas, būvdarbu u.c.). Šādi būvniecības procesa dalībnieku attiecības var regulēt salīdzinoši skaidri – atkarībā no līguma redakcijas precizitātes, pušu nodoma, pierādījumiem tiesas strīdos par zaudējumu atlīdzību, līgumsoda izbeigšanu vai tamlīdzīgi uzvar viens vai otrs būvniecības procesa dalībnieks. Visbiežāk vērojami strīdi starp pasūtītāju un būvuzņēmēju, galveno būvuzņēmēju un apakšuzņēmējiem, salīdzinoši retāk – starp

¹⁶ Augstākās tiesas 14.03.2016. lēmums lietā SKA-348/2016, 17. punkts.

¹⁷ Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997, 54. lpp.

¹⁸ Likumprojekta “Grozījumi Būvniecības likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/B723945BD75B42CCC22585040051B820?OpenDocument> [aplūkots 24.04.2022.]

pasūtītāju un projektētāju.¹⁹ Nosakot būvniecības procesa dalībnieku savstarpējo atbildību līgumā, ir iespējams noteiktos gadījumos noteikt arī atbildīgo pusi saistībā ar trešajām personām nodarīto kaitējumu.

Būvniecības procesa dalībnieku atbildību pret trešajām personām būvdarbu laikā parasti neregulē nekādi līgumi un likuma regulējums ir noteicošais, tādēļ izšķirošais, nosakot būvniecības procesa dalībnieku atbildību pret trešajām personām, ir likuma regulējums un tiesu interpretācija. Tā kā ikviena būve top vismaz vairāku, visbiežāk – daudzu būvspeciālistu un citu personu darba ieguldījuma rezultātā, gadījumā, kad būve vai ar to saistītie būvdarbi nodara kaitējumu trešajām personām, atbildīgo personu nav tik viegli noskaidrot. Būvniecības likuma 19. pants regulē katras būvniecībā iesaistītās personas atbildības robežas.²⁰ Būvniecības procesa dalībniekam ir pienākums Būvniecības likumā un Civillikumā noteiktajā kārtībā atlīdzināt citiem būvniecības procesa dalībniekiem un trešajām personām tos zaudējumus, kurus viņš nodarījis ar savu darbību vai bezdarbību.²¹ Civillikums nosaka kaitējuma kompensāciju, kā līdzekli, lai kompensētu cietušajam par neatļautu darbību, tai skaitā kaitējuma kompensāciju par darbību, kura saistīta ar paaugstinātu bīstamību apkārtējiem (paaugstinātas bīstamības avotu).

Turpmākajās apakšnodaļās autors analizēs, kā Būvniecības likums un uz tā pamata izdotie normatīvie akti un Civillikums regulē būvniecības dalībnieku atbildību, kā līgumi praksē var ietekmēt būvniecības dalībnieku atbildību un vai un kā var tikt piemērota stingrā atbildība kādam no būvniecības procesa dalībniekiem.

2.1. Līgumiskā atbildība

Lielākā daļa civiltiesisko līgumu ir atlīdzības līgumi, kas ir vērsti uz preču iegādi, darbu izpildi vai pakalpojumu saņemšanu par maksu.²² Būvniecības procesā tiek noslēgti dažādi līgumi, kā, piemēram, projektēšanas līgums, būvuzraudzības līgums, būvdarbu līgums un citi. Tiesību literatūrā Kalvis Torgāns būvdarbu līgumu definē: “Būvdarbu līgums ir uzņēmuma līguma veids, kurā viena puse – būvkomersants – apņemas ar saviem spēkiem un līdzekļiem uzbūvēt un nodot noteiktā laikā otrai pusei – pasūtītājam – būvi, tas ir, būvniecības procesā

¹⁹ Kramiņa I., Zuļķis J. Bez vainas vainīgie? Pieejams: https://www.eversheds-sutherland.com/documents/global/latvia/lv/Bez_vainas_vainigie_Kramina_Ilze_Zulkis_Janis.pdf [aplūkots 24.04.2022.]

²⁰ Turpat.

²¹ Likumprojekta “Grozījumi Būvniecības likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/B723945BD75B42CCC22585040051B820?OpenDocument> [aplūkots 24.04.2022.]

²² Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007, 176. lpp.

radītu ar zemi saistītu noteiktas funkcijas veidojumu, kas atbilst apstiprinātam būvprojektam, būvnormatīviem, bet pasūtītājs apņemas ierādīt būvlaukumu (darbu fronti), pieņemt pabeigto būvi un pilnībā norēķināties ar būvkomersantu.”²³

FIDIC līgumi ir šobrīd pasaulē visbiežāk izmantotā būvniecības tipveida līgumu forma. FIDIC tipveida līgumi bieži tiek izmantoti gan lielos, gan mazos būvniecības projektos, un tie tiek piemēroti dažādās jurisdikcijās.²⁴ Latvijā FIDIC tipveida līgumu formas tiek izmantotas būvdarbu iepirkumos jau gandrīz 25 gadus.²⁵ Ar finanšu ministres Danas Reiznieces-Ozolas 2018. gada 23. marta rīkojumu Nr. 110 “Par standarta būvniecības līguma izstrādi” tika izveidota darba grupa, kuras uzdevums bija izstrādāt tipveida būvniecības līgumu formu kapitālsabiedrībām, kurās Finanšu ministrija ir kapitāldaļu turētāja, lai tos varētu izmantot publiskajos iepirkumos. Darba grupa izstrādāja trīs FIDIC līguma formas – FIDIC Sarkanās grāmatas (būvniecības darbu līgumu noteikumi), FIDIC Dzeltenās grāmatas (iekārtu piegādes un projektēšanas – būvniecības darbu līguma noteikumi) un FIDIC Zaļās grāmatas (līguma īsā forma).²⁶

2017. gada FIDIC Sarkanās grāmatas²⁷ līguma vispārīgajos noteikumos noteikumi par atlīdzību ir paredzēti 17.4. un 17.5. apakšpunktos. Jāuzsver, ka saskaņā ar FIDIC tipveida noteikumu tiešu interpretāciju, būvdarbu veicēja un pasūtītāja atlīdzības pienākums principā sedz tāda kaitējuma sekas, kas radušās attiecīgo pušu tīšas vai nolaidīgas rīcības rezultātā.²⁸ Gadījumā, ja trešā persona nolemj celt prasību pret pusi, kurai būtu jāsaņem atlīdzība no atbildīgās puses saskaņā ar FIDIC līgumu, un atlīdzība tiks izmaksāta, šī puse varēs atgūt summu no otras puses, respektīvi, pieprasot to atlīdzināt otrai pusei. Šis atlīdzību mehānisms rada līgumisku mehānismu trešo pušu prasību seku riska sadalei un pats par sevi neietekmē pušu primāro juridisko atbildību pret prasītāju vai nerada tiešu juridisku atbildību pret trešajām personām.²⁹ Ir jāņem vērā arī tas, ka FIDIC līgumos var iekļaut arī speciālos noteikumus, tādējādi mainot FIDIC līgumu vispārīgos noteikumus.

²³ Torgāns K. 2018, 265. lpp.

²⁴ FIDIC Contracts: Overview of the FIDIC Suite. Pieejams: <https://www.acerislaw.com/fidic-contracts-overview-of-the-fidic-suite/> [aplūkots 11.05.2022.]

²⁵ Spiridonovs J., Marhele I. FIDIC līgums un tā piemērošana enerģētikas nozarē. Jurista Vārds, 2019., Nr. 29/30, 53.-56. lpp.

²⁶ Uzulēns J. FIDIC – pareizais sākums ceļā uz tipveida līgumiem būvniecībā. Pieejams: <https://itiesibas.lv/raksti/komerccarbiba/komerctiesibas/fidic-pareizais-sakums-cela-uz-tipveida-ligumiem-buvnieciba/14575?ok=1> [aplūkots 11.05.2022.]

²⁷ Federation Internationale Des Ingenieurs-Conseils. Conditions of Contract for Costruction. Second edition. B.v.: FIDIC, 2017.

²⁸ The new fidic conditions of contract (2017) from the Polish perspective. Pieejams: <https://www.dlapiper.com/~media/files/insights/publications/2018/07/new-fidic-contract-conditions-2017-polish-perspective.pdf> [aplūkots 15.05.2022.]

²⁹ Baker E., Mellors B., Chalmers S., Lavers A. FIDIC Contracts: Law and Practice. Oxon: Informa Law from Routledge, 2009, p. 359.

Praksē ir novērots, ka Latvijā būvdarbu līgumos ietver noteikumus, kas nosaka, ka būvdarbu veicējs atlīdzina un atbrīvo pasūtītāju no atbildības par visu kaitējumu trešajām personām, kas rodas no likumā vai līgumā noteikto būvdarbu veicēja saistību neizpildes.

Saskaņā ar Būvniecības likuma 19. panta pirmo daļu būvniecības procesa dalībnieku būvniecības procesa ietvaros sniegtie saskaņojumi neatbrīvo citus būvniecības procesa dalībniekus no tiem normatīvajos aktos noteiktās atbildības, tādējādi var secināt, ka normatīvajos aktos noteiktā būvniecības dalībnieku atbildība ir imperatīva un to nevar grozīt ar līgumu. Autoraprāt, saskaņā ar šī brīža būvniecības regulējumu būtu iespējams piemērot iepriekšminētos līguma noteikumus tikai tādos gadījumos, kad likums nenosaka konkrēti būvniecības procesa dalībnieka atbildību.

2.2. Likumiskā atbildība

Civiltiesiskas saistības var rasties ne tikai no darījumiem, bet arī no neatļautas darbības.³⁰ Saskaņā ar Civillikuma³¹ 1635. panta 1. teikumu katrs tiesību aizskārums, tas ir, katra pati par sevi neatļauta darbība, kuras rezultātā nodarīts kaitējums (arī morālais kaitējums), dod tiesību cietušajam prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot. No tā izriet, ka neatļauta darbība var izpausties gan kā zaudējumu nodarīšana, gan kā nemantiskais kaitējums. Lai noteiktu atbildību par kaitējumu, ir jākonstatē šādi priekšnoteikumi:

1. Prettiesiska rīcība;
2. Kaitējuma esamība;
3. Cēloniskais sakars starp prettiesisko rīcību un kaitējumu.³²

Būvniecības likums nosaka būvniecības procesa dalībnieku pienākumus, kuru ietvaros var noteikt, par ko ir atbildīgs katrs dalībnieks būvniecības procesā. Būvniecības likumā būvniecības procesa dalībnieku atbildība tika būtiski grozīta ar grozījumiem, kuri stājās spēkā 2021. gada 19. maijā. Ar šiem Būvniecības likuma grozījumiem tika noregulēta katra būvniecības procesa dalībnieka atbildību par konkrētu posmu – noteikts katra būvniecības dalībnieka atbildības apjoms, un tas, ka katrs būvniecības procesa dalībnieks atbildēs par savu būvniecības procesa daļu.³³ Neskatoties uz to, ka ar šiem grozījumiem ir dzēsta daļa, kura nosaka, ka būvniecības procesa dalībniekam ir pienākums Būvniecības likumā un Civillikumā

³⁰ Torgāns K. 2018, 462. lpp.

³¹ Civillikums: LV likums. Pieņemts: 28.01.1937. [08.11.2021. red.]

³² Torgāns K. 2018, 466. lpp.

³³ Būvniecības likumā precizē katra būvniecības procesa dalībnieka atbildību. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/29718-buvniecibas-likuma-precize-katra-buvniecibas-procesa-dalibnieka-atbildibu> [aplūkots 24.04.2022.]

noteiktajā kārtībā atlīdzināt citiem būvniecības procesa dalībniekiem un trešajām personām tos zaudējumus, kurus viņš nodarījis ar savu darbību vai bezdarbību, likumprojekta “Grozījumi Būvniecības likumā” anotācijā³⁴ likumdevējs ir noteicis, ka šāds pienākums joprojām saglabājas arī pēc grozījumiem.

Šobrīd būvniecības procesa dalībnieku pienākumi un atbildība Būvniecības likuma 19.¹ un 19.² pantos ir noteikta šāda:

1. Būvniecības ierosinātais būvprojekta izstrādei piesaista normatīvajiem aktiem atbilstošus būvspeciālistus vai būvkomersantus (izņemot speciālajos būvnoteikumos noteiktos gadījumus), kā arī projektēšanas uzdevumā nosaka paredzētās būves lietotāja prasības.
2. Būvprojekta izstrādātājs nodrošina būvprojekta un tajā ietvertu risinājumu atbilstību būvniecības ierosinātāja un normatīvo aktu prasībām, kā arī piemērojamos standartos noteiktajām prasībām un dokumentācijā ietvertās informācijas savstarpējo atbilstību. Būvprojekta izstrādātājs ir atbildīgs par to, lai būvvaldei vai institūcijai, kura pilda būvvaldes funkcijas, iesniegtajā vai realizācijai nodotajā būvprojektā vai tā daļā ietvertie risinājumi ir izstrādāti, balstoties uz pietiekamu informāciju, kā arī ir atbildīgs par apakšuzņēmēja veiktajiem darbiem un to kvalitātes kontroli;
3. Autoruzraudzības veicējs atbild par citiem būvniecības procesa dalībniekiem doto norādījumu saturu un viņa saskaņoto būvniecības dokumentu atbilstību būvprojektam un tajā ietvertajiem risinājumiem;
4. Būvdarbu veicējs nodrošina būvdarbu rezultātā tapušās būves vai tās daļas atbilstību būvprojektam un tajā ietvertajiem risinājumiem, kā arī atbild par būvdarbu kvalitāti un atbilstošu būvizstrādājumu un to iestrādes tehnoloģiju izmantošanu (ciktāl būvprojektā nav tieši norādīts noteikts būvizstrādājums vai tā iestrādes tehnoloģija). Būvdarbu kvalitāte nedrīkst būt zemāka par būvnormatīvos un citos normatīvajos aktos, piemērojamos standartos un būvdarbu līgumā noteiktajiem būvdarbu kvalitātes rādītājiem. Būvdarbu veicējs ir atbildīgs par apakšuzņēmēja veiktajiem būvdarbiem un to kvalitātes kontroli. Ja būvdarbu veicējs pirms būvdarbu uzsākšanas nav pieprasījis būvprojekta papildu detalizācijas izstrādi, viņš ir atbildīgs par iespējamām sekām, kā arī par attiecīgās detalizācijas

³⁴ Likumprojekta “Grozījumi Būvniecības likumā” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/B723945BD75B42CCC22585040051B820?OpenDocument> [aplūkots 24.04.2022.]

nodrošināšanu. Par detalizācijas un tajā ietverto risinājumu atbilstību būvprojektam un tajā ietvertajiem risinājumiem atbild detalizācijas izstrādātājs;

5. Būvuzraudzības veicējs saskaņā ar vispārīgajiem būvnoteikumiem un noslēgto līgumu nodrošina būvniecības ierosinātāja likumīgo interešu pārstāvību būvdarbu procesā, tai skaitā visa būvdarbu procesa uzraudzību kopumā un ikviena būvuzraudzības plānā noteiktā posma kontroli. Būvuzraudzības veicējs ir atbildīgs par apakšuzņēmēja veikto būvdarbu procesa uzraudzību un būvdarbu kontroli;
6. Būvekspertīzes veicējs atbild par būvekspertīzes atzinuma saturu un tajā ietverto secinājumu pamatotību būvekspertīzes uzdevuma ietvaros. Būvekspertīzes veicējs ir atbildīgs par apakšuzņēmēja veikto būvekspertīzi.

Šajā redakcijā ir noteikta būvniecības procesa dalībnieku atbildība par tādiem pārkāpumiem, kuri ir saistīti ar būvniecības procesa dalībnieka veiktajām darbībām un pienākumiem būvniecības procesā. Būvprojekta izstrādātājs, būvdarbu veicējs, būvuzraudzības veicējs un būvekspertīzes veicējs ir atbildīgs arī par apakšuzņēmējiem.

Būvprojektēšanas veicējs, autoruzraudzības veicējs, būvdarbu veicējs, būvuzraudzības veicējs un būvekspertīzes veicējs šobrīd atbild par katru savu neuzmanību, respektīvi, šie būvniecības procesa dalībnieki atbild arī par vieglu neuzmanību, kas ir vērtējams pozitīvi, jo tas sekmētu lielāku rūpību būvniecības procesā, tādējādi arī pret trešajām personām. Ar šiem grozījumiem ir noteikta atbildība tikai par nelielu daļu no visiem būvniecības procesa dalībnieku pienākumiem. Tāpat šādi detalizēti sadalīta būvniecības procesa dalībnieku atbildība var sekmēt to, ka būvniecības procesa dalībnieki mēģinās atbrīvoties no atbildības un šo atbildību novirzīt uz kādu citu būvniecības procesa dalībnieku. Joprojām trešajai personai ir pašai jāmēģina noskaidrot atbildīgā persona, kurai prasīt atbildību par kaitējuma nodarīšanu.³⁵

Praksē var būt apgrūtināta atbildīgā būvniecības procesa dalībnieka noskaidrošana, jo trešajai personai nav pieejama informācija par visiem būvniecības procesa dalībniekiem, piemēram, būvniecības procesa dalībnieku, kas ir veicis projektēšanu vai būvuzraudzību, kā arī noskaidrot, kas ir bijis par iemeslu un kurš būvniecības procesa dalībnieks ir pieļāvis kļūdu, lai rastos kaitējums.

2.3. Atbildība par paaugstinātas bīstamības avotu

Civillikums paredz ne tikai vispārīgo atbildību par kaitējumu saistībā ar neatļautu darbību, bet arī atbildību par paaugstinātas bīstamības darbības izraisītu kaitējumu. Civillikuma

³⁵ Jaunozols J., Dzerkaļš K. Ko paredz jaunie Būvniecības likuma grozījumi? iTiesības, 2021, Nr. 8, 36.-39. lpp.

2347. panta otrā daļa nosaka, ka tam, kura darbība saistīta ar paaugstinātu bīstamību apkārtējiem (transports, uzņēmums, būvniecība, bīstamas vielas u.tml.), ir jāatlīdzina zaudējumi, ko nodarījis paaugstinātas bīstamības avots, ja viņš nepierāda, ka zaudējums radies nepārvaramas varas dēļ, ar paša cietušā nodomu vai viņa rupjas neuzmanības dēļ. Civillikuma 2347. pants paredz arī tiesības prasīt no paaugstinātas bīstamības avota valdītāja morālo kaitējumu, neskatoties uz to, ka pantā ir minēta tikai zaudējumu atlīdzināšana.³⁶

Atbildība par paaugstinātas bīstamības avota radītu kaitējumu ir viens no stingrās atbildības veidiem, tomēr stingrās atbildības izpratne ir daudz plašāka.³⁷ Paaugstinātas bīstamības avots atšķirībā no stingrās atbildības ir pakļauts interpretācijai. Attiecībā par stingro atbildību likumā tiek noteikta konkrēta lieta vai darbība, par kuru ir atbildīga kāda konkrēta persona, piemēram, atbildība par nedrošas preces, pakalpojuma izraisītu kaitējumu.³⁸

Paaugstinātas bīstamības avota jēdziens nav skaidrots Latvijas normatīvajos aktos, Civillikums dod tikai paaugstinātas bīstamības avotu informatīvu uzskaitījumu.³⁹ Paaugstinātas bīstamības avota jēdziena saturs ir noskaidrojams tiesību literatūrā un tiesu praksē. Tiesību literatūrā ir izteikts viedoklis, ka paaugstinātas bīstamības avotu var klasificēt gan kā lietu, gan kā darbību:

1. Paaugstinātas bīstamības avoti ir tādi materiālās pasaules priekšmeti, kam piemīt sevišķas īpatnības, kādēļ to valdījums (lietošana, apstrāde, glabāšana, transportēšana utt.) attiecīgā daudzumā un konkrētos apstākļos rada paaugstinātu bīstamību.⁴⁰
2. Darbība, kas saistīta ar paaugstinātu bīstamību apkārtējiem, ir tāda darbība, kas lietu vai tehnoloģisko procesu īpašību dēļ nepakļaujas cilvēka kontrolei tādā mērā, ka izslēgtu personas, mantas vai apkārtējās vides ārkārtējus (sevišķi iespējamus) apdraudējumus.⁴¹

Arī Eiropas deliktu tiesību principos ir regulēts paaugstinātas bīstamības jēdziens. Saskaņā ar Eiropas deliktu tiesību principu 5:101. punkta otro daļu darbība ir saistīta ar paaugstinātu bīstamību, ja:

³⁶ Augstākās tiesas 06.02.2013. spriedums lietā SKA-348/2016, 10.1 punkts.

³⁷ Kubilis J. Atbildības par paaugstinātas bīstamības avota radītu kaitējumu problemātika un modernizācija. Grām.: Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika. Latvijas Universitātes 72. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014, 201. lpp.

³⁸ Zalamane A. Atbildība pret trešajām personām būvniecībā un par ekspluatācijā esošu būvi. (Maģistra darbs). Rīga: LU JF, 2015, 30. lpp.

³⁹ Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna redakcijā. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Saistību tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 1998, 628. lpp.

⁴⁰ Красавчиков О. А. Возмещение вреда, причиненного источником повышенной опасности. Москва: Издательство "Юридическая литература", 1966, с. 41.-64. Citēts pēc: Torgāns K. Saistību tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018, 479. lpp.

⁴¹ Torgāns K. 2018, 479. lpp.

1. tā rada paredzamu un ļoti būtisku kaitējuma risku pat tad, ja tās izmantošanā tiek ievērota pienācīga rūpība;
2. tai nav raksturīga plaša izmantošana.⁴²

Eiropas deliktu tiesību principu komentāros ir norādīts, ka kritērijs “raksturīga plaša izmantošana” nozīmē, ka darbība ir nepārprotami plaši izmantota, ja to veic liela daļa no sabiedrības, tādējādi sabiedrība ir pakļauta attiecīgam riskam.⁴³

Izvērtējot profesora Kalvja Torgāna piedāvāto paaugstinātas bīstamības avotu klasifikāciju būvniecība ir jāklasificē kā darbība, kas saistīta ar paaugstinātu bīstamību, jo, pirmkārt, būvniecība ir darbība, nevis lieta, otrkārt, tas ir process, kas ir saistīts ar paaugstinātu risku, kas ne vienmēr ir novēršams un kontrolējams, lai no tā izvairītos.

Latvijas Universitātes 72. konferencē Jānis Kubilis norāda, ka nevarētu piekrist, ka jebkurš būvniecības process rada paaugstinātas bīstamības apstākļus, kā tas praksē tiek interpretēts,⁴⁴ arī attiecībā uz to, ka ne katrs traģisks nelaimes gadījums, piemēram, Zolitūdes traģēdija, kuras ietvaros dzīvību zaudējis salīdzinoši liels skaits cilvēku, ir jāuztver, kā radies paaugstinātas bīstamības avota nodarīta kaitējuma rezultātā.⁴⁵ Autoraprāt, būvniecības process būtu jāuzskata par paaugstinātas bīstamības avotu, izņemot gadījumus, kad būvniecību persona veic pats savām vajadzībām, nepiesaistot būvkomersantu būvdarbu veikšanai. Personai pašai veicot būvniecību savām vajadzībām, var konstatēt, ka šāda darbība ir raksturīga plašai izmantošanai.

Gadījumos, kad tiek piesaistīti būvspeciālisti būvniecības procesā, tiek izpildīts kritērijs “nav raksturīgs plašai izmantošanai”, jo lielākā daļa sabiedrības locekļu nav būvspeciālisti (darba rakstīšanas brīdī Latvijā ir 11 590 būvspeciālisti ar aktīvu sertifikāta statusu⁴⁶), kas piedalās būvniecības procesā. Salīdzinot to ar personu skaitu, kurām ir derīga transportlīdzekļa apliecība (2022. gada 1. janvārī bija 800 533 personas, kurām bija B kategorijas transportlīdzekļa vadīšanas apliecība⁴⁷), var secināt, ka būvspeciālistu skaits ir ievērojami mazāks un tādējādi varētu uzskatīt, ka būvniecība ir paaugstinātas bīstamības avots. Autors piekrīt viedoklim, ka transports mūsdienās ir pietiekami plaši izplatīts, it īpaši, vieglie transportlīdzekļi, ka tas vairāk nebūtu uzskatāms par paaugstinātas bīstamības avotu.

⁴² Principles of European Tort Law (PETL). Pieejams: <http://www.egtl.org/PETLEnglish.html> [aplūkots 25.04.2022.]

⁴³ European Group on Tort law. Principles of European Tort Law. Text and Commentary. Horn: SpringerWienNewYork, 2005, 106. lpp.

⁴⁴ Kubilis J. 2014, 202. lpp.

⁴⁵ Civiltiesisko zinātņu sekcija: Civillikuma pilnveidošanas problēmas. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=OLEjrbhoYTY&list=PLGErPWEs2OfgFcW-P5wL8srdOGmxB2s&index=2> [aplūkots 26.04.2022.]

⁴⁶ Būvspeciālistu reģistrs. Pieejams: https://bis.gov.lv/bisp/lv/specialist_certificates [aplūkots 27.04.2022.]

⁴⁷ Vadītāja apliecības. Pieejams: <https://www.csdd.lv/vaditaja-apliecibas/vaditaja-apliecibas> [aplūkots 27.04.2022.]

Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments lietā Nr. SKC-208/2019 ir atzinis, ka saskaņā ar Civillikuma 2347. panta otrās daļas otro teikumu, lai varētu noteikt atbildētāju (valdītāju) gadījumos, kad kaitējumu nodarījis paaugstinātas bīstamības avots, jāņem vērā minētajā pantā iekļautās norādes – īpašnieks, glabātājs, lietotājs.⁴⁸ Tiesību literatūrā ir izteikts viedoklis, ka par paaugstinātas bīstamības avota valdītāju būtu uzskatāma persona, kurai ir pienākums kontrolēt vai kura kontrolē paaugstinātas bīstamības avotu un kurai ir pienākums kaitējuma rašanās risku novērst.⁴⁹ Darba autors uzskata, ka pareizāk jēdzienu “valdītājs” Civillikuma 2347. panta otrās daļas kontekstā ir jātulko tā, kā tas ir norādīts tiesību literatūrā, jo ne vienmēr ir konkrēti konstatējams valdītājs (īpašnieks, glabātājs, lietotājs). Piemēram, būvniecības procesā, ja tiktu izmantots “valdītājs” nozīmē, kas tiek izmantots pārējos Civillikuma pantos, tad par valdītāju varētu uzskatīt vai nu būves īpašnieku, kurā notiek būvniecības process, vai būvdarbu veicēju, kas izmanto kādu citu paaugstinātas bīstamības avotu. Zolitūdes tragēdijas civillietās tiesa neuzskatīja, ka atbildība būtu jāuzņemas nomniekam SIA “Maxima Latvija”, jo tā nevarēja konstatēt ēkas jumta sabrukšanas cēloni – nepareizu konstrukcijas slodžu aprēķināšanu - un nevarēja to novērst.⁵⁰

Izmantojot tiesību literatūrā sniegto jēdzienu, par paaugstinātas bīstamības avota valdītāju būtu uzskatāms būvdarbu veicējs, jo būvniecības procesā šī persona īsteno kontroli pār paaugstinātas bīstamības avotu, veic būvniecību konkrētā objektā, kā arī, autoraprāt, būvdarbu veicējam ir vislielākā iespēja novērst un nepieļaut kaitējuma risku, jo, piemēram, būvniecības ierosinātājs, kaitējuma risku var samazināt tikai izvēloties kvalificētākus un labākus būvniecības procesa dalībniekus, taču pats nerada tiešus draudus trešajām personām, kas nav iesaistītas būvniecības procesā.

Atbildība par būvniecības procesā izraisītu kaitējumu ir regulēta gan Būvniecības likuma 19.-19.² pantos, gan Civillikuma 2347. panta otrajā daļā. Starp šiem abiem pantiem veidojas normatīvo aktu kolīzija. Civillikuma 2347. panta otrā daļa ir uzskatāma par vispārējo normu, jo, kā atzīts tiesību literatūrā, civiltiesību vispārējās normas ir iekļautas Civillikumā.⁵¹ Savukārt, Būvniecības likumā iekļautais atbildības regulējums – par speciālajām tiesību normām. Saskaņā ar Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma⁵² 9. panta sestās daļas 2. punktu vienāda juridiska spēka vispārējo un speciālo tiesību normu, vispārējo tiesību normu piemēro tiktāl, ciktāl to neierobežo speciālā tiesību norma. Šobrīd Būvniecības likums neierobežo Civillikuma

⁴⁸ Augstākās tiesas 18.12.2019. spriedums lietā Nr. SKC-208/2019, 8.2.1. punkts.

⁴⁹ Kubilis J. 2014. 203. lpp.

⁵⁰ Tiesa noraida pēdējo prasību pret “Maxima” Zolitūdes civillietās. Pieejams: <https://www.maxima.lv/preses-relizes/korporativa-informacija/tiesa-noraida-pedejo-prasibu-pret-maxima-zolitudes-civillietas> [aplūkots 19.05.2022.]

⁵¹ Balodis K. 2007, 25. lpp.

⁵² Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums: LV likums. Pieņemts: 20.06.2012. [01.01.2022. red.]

regulējumu par paaugstinātas bīstamības avotu, jo Būvniecības likums nosaka būvniecības procesa dalībnieku atbildības robežas, kas ir svarīgi arī gadījumā, ja paaugstinātas bīstamības avota valdītājs vēlētos celt regresa prasību pret citu būvniecības procesa dalībnieku. Arī Augstākās tiesas Civillietu departaments lietā Nr. SKC-156/2014 ir noteicis, ka nedz Civillikuma 2347. panta otrās daļas noteikumi par paaugstinātas bīstamības avota valdītāja atbildību, nedz arī Ceļu satiksmes likuma 44. pants, kas reglamentē atbildību par transportlīdzekļa ekspluatācijas rezultātā nodarītajiem zaudējumiem, neizslēdz Civillikuma 2347. panta pirmajā daļā paredzēto pienākumu atlīdzināt kaitējumu, kas radies tās neatļautas rīcības rezultātā⁵³, autorprāt, šo tēzi var izmantot pēc analogijas arī gadījumā, ja iestājas atbildība par būvniecības procesā nodarītu kaitējumu trešajai personai, trešajai personai ir iespēja izvēlēties prasīt atbildību no atbildīgās personas tieši, kas liecina par to, ka gan speciālais regulējums, gan vispārējais regulējums var pastāvēt paralēli.

Apkopojot iepriekš minēto, būvniecība var tikt uzskatīta par paaugstinātas bīstamības avotu. Autorprāt, būvniecības gadījumā par valdītāju būtu jāuzskata būvdarbu veicējs. Trešajai personai ir tiesības izvēlēties, vai prasīt atlīdzināt kaitējumu tieši atbildīgajai personai vai paaugstinātas bīstamības avota valdītājam.

2.4. Stingrā atbildība būvniecībā

Parasti stingrā atbildība tiek piemērota par lietām, kas ir saistītas ar paaugstinātu bīstamību.⁵⁴ Stingrā atbildību ir tāds atbildības veids, kurš nav jāpamato ar tādām kategorijām kā ļauns nolūks un neuzmanība, bet jāpārbauda, vai nav likumā konkrēti nosaukti attaisnojumi.⁵⁵ Atbildības stingrums izpaužas tā, ka atbildētājs nevar nosaukt jebkādas papildus attaisnojumus likumā noteiktajiem un apgalvot, ka tas nav vainojams.⁵⁶ Saskaņā ar Eiropas deliktu tiesību principu 5:102. pantu ar nacionālajiem likumiem var noteikt plašākas kategorijas stingrajai atbildībai par bīstamām darbībām.⁵⁷ Šobrīd Latvijā būvniecības procesam vēl nav noteikts stingrās atbildības regulējums ar atsevišķu normatīvo aktu, taču, autorprāt, pastāv iespēja piemērot atbildību par paaugstinātas bīstamības avotu, kā tas ir norādīts iepriekšējā apakšnodaļā.

⁵³ Augstākās tiesas 27.11.2014. spriedums lietā Nr. SKC-156/2014, 6.2. punkts.

⁵⁴ McBride N. J., Bagshaw R. Tort Law. Sixth Edition. Oxford, Cambridge: Pearson Education Limited, 2018, p. 442.

⁵⁵ Torgāns K., Kārklīņš J. Civiltiesiskās atbildības modeļi pēc vainojamības pazīmes. Jurista Vārds, 2015., Nr. 35, 14.-26.lpp.

⁵⁶ Torgāns K., Kārklīņš J., Bitāns A. Līgumu un deliktu problēmas Eiropas Savienībā un Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017, 258. lpp.

⁵⁷ Principles of European Tort Law (PETL). Pieejams: <http://www.egtl.org/PETLEnglish.html> [aplūkots 25.04.2022.]

Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi likumprojektu "Grozījumi Būvniecības likumā",⁵⁸ kas 2021. gada 3. jūnijā tika izsludināts valsts sekretāru sanāksmē. Anotācijā ir norādīts, ka šis regulējums papildinātu likumprojektu "Grozījumi Būvniecības likumā", kas stājās spēkā 2021. gada 19. maijā un noteica būvniecības procesa dalībnieku atbildību būvniecības ieceres īstenošanas gaitā, un ieviestu būvniecības ierosinātāja stingro atbildību par trešajām personām nodarīto kaitējumu.⁵⁹ Reizē ar likumprojektu "Grozījumi Būvniecības likumā" Ekonomikas ministrija izstrādā likumprojektu "Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums".⁶⁰

Grozījumi paredz izteikt Būvniecības likuma 20. pantu jaunā redakcijā, kas regulētu atbildību par trešajām personām nodarītajiem zaudējumiem. Ar grozījumiem Būvniecības likumā ir plānots noteikt, ka būvniecības ierosinātājs atbild par nodarīto kaitējumu trešās personas dzīvībai vai veselībai, vai par trešās personas mantai nodarīto bojājumu, kas ir radies tiešā cēloniskajā sakarībā ar būvlaukumā veiktajiem būvdarbiem. Respektīvi, tiek noteikta būvniecības ierosinātāja stingrā atbildība, taču tā ir ierobežota Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumā noteiktajā apmērā un tvērumā (skatīt plašāk 3. nodaļu).⁶¹ Būvniecības ierosinātāja pienākums atlīdzināt trešajām personām nodarītos zaudējumus neietekmē būvniecības procesa dalībniekiem normatīvajos aktos noteikto atbildību. Būvniecības ierosinātājam ir tiesības prasīt atlīdzināt zaudējumu samaksu no būvniecības procesa dalībnieka, kura darbības vai bezdarbības rezultātā ir nodarīts kaitējums trešās personas dzīvībai un veselībai vai radies zaudējums mantas bojājuma gadījumā.⁶² Respektīvi, paredzēts pierādīšanas nastu uzlikt būvniecības ierosinātājam, kura paša izvēle ir bijusi izvēlēties konkrēto būvnieku vai projektētāju. Šādā gadījumā pierādīšanas nasta vairs negulstas uz trešajām personām.

Grozījumi paredz arī būvniecības ierosinātāja pienākumu apdrošināt civiltiesisko atbildību saskaņā ar Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumu. Trešās personas dzīvībai vai veselībai nodarīto kaitējumu vai mantai nodarīto bojājumu, kas nav atlīdzināmi Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma ietvaros, atlīdzina būvniecības procesa dalībnieks, kura darbības vai bezdarbības rezultātā zaudējumi ir

⁵⁸ Likumprojekts "Grozījumi Būvniecības likumā". Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40503191> [aplūkots 04.05.2022.]

⁵⁹ Likumprojekta "Grozījumi Būvniecības likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: http://tap.mk.gov.lv/doc/2021_06/EMANot_BLapdrosinasana_VSS.528.docx [aplūkots 04.05.2022.]

⁶⁰ Likumprojekts "Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums". Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40503192> [aplūkots 04.05.2022.]

⁶¹ Likumprojekta "Grozījumi Būvniecības likumā". 20. panta pirmā daļa. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40503191> [aplūkots 04.05.2022.]

⁶² Likumprojekta "Grozījumi Būvniecības likumā" 20. panta otrā daļa. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40503191> [aplūkots 04.05.2022.]

radušies un šajos gadījumos pierādīšanas nasta ir uz pašu trešo personu, respektīvi, saglabājas tāda pati pierādīšanas nasta, kāda tā ir bijusi līdz šim.⁶³

Ir paredzēts, ka šis grozījumu likumprojekts stātos spēkā 2022. gada 1. jūlijā. Jāņem vērā, ka šis likumprojekts vēl netiek izskatīts Saeimā, tādējādi datums, kad tie stāsies spēkā, kā arī atbildības sadalījums, var mainīties.

Apkopojot iepriekš minēto, autoraprāt, pozitīvi ir vērtējams likumdevēja mērķis – noteikt regulējumu, kas ir vērsts uz trešo personu tiesību aizsardzību. Stingrās atbildības noteikšana kādam konkrētam būvniecības procesa dalībniekam ir nozīmīga trešo personu tiesībām, jo trešās personas ir vismazāk aizsargātās personas būvniecības procesā. Nosakot konkrētu būvniecības procesa dalībnieku, kuram ir stingrā atbildība, trešajām personām ir atvieglota pierādīšanas nasta.

Autors nepiekrīt, ka būvniecības ierosinātājs būtu pareizā persona, kurai noteikt stingro atbildību, jo būvniecības ierosinātājs būvniecības procesu var ietekmēt tikai ar būvniecības procesa dalībnieku izvēli. Autoraprāt, stingrā atbildība būtu jānosaka būvdarbu veicējam, jo tieši šim būvniecības procesa dalībniekam ar savu darbību vai bezdarbību ir lielākais risks nodarīt trešajām personām kaitējumu. Būvdarbu procesā lielākā slodze gulstas uz būvdarbu veicēju, kam ir pienākums nodrošināt risku kontroli tieši būvlaukumā, kur pieļautās kļūdas projektēšanas procesā var kļūt par reālu risku.⁶⁴ Tāpat ir jāņem vērā, ka būvdarbu veicējam būtu jābūt pietiekami zinošam, lai saskatītu potenciālu risku un mēģinātu to novērst.

2.5. Civiltiesiskās atbildības regulējums pret trešajām personām būvniecības procesā ārvalstīs

Latvijā pastiprinātu uzmanību civiltiesiskās atbildības regulējumam pret trešajām personām būvniecības procesā pievērsa Zolitūdes traģēdija. Arī ārvalstīs notiek līdzīgas traģēdijas, piemēram, citviet pasaulē ir notikušas tādas traģēdijas būvniecības procesā, kā 2021. gada 18. jūnijā Beļģijā, Antverpenē, būvniecības procesā sabruka skola, kā rezultātā, 5 gāja bojā un 9 tika ievainoti,⁶⁵ 2008. gada 8. augustā Čehijā renovācijas laikā sabruka Studenkas

⁶³ Likumprojekta "Grozījumi Būvniecības likumā" 20. panta trešā daļa. Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40503191> [aplūkots 04.05.2022.]

⁶⁴ Laviņa L., Oga I. "Zelta griezuma" meklējumi būvniecības projektu īstenošanā. Pieejams: <https://www.buvniekupadome.lv/viedokli/zelta-griezuma-meklejumi-buvniecibas-projektu-istenosana/> [aplūkots 11.05.2022.]

⁶⁵ Antwerp school collapse: construction owner vows to find out what went wrong. Pieejams: <https://www.brusselstimes.com/news/belgium-all-news/174565/antwerp-school-collapse-construction-owner-vows-to-find-out-what-went-wrong> [aplūkots 21.05.2022.]

tilts, kas izraisīja vilciena sadursmi, 85 guva ievainojumus un 6 gāja bojā,⁶⁶ 2016. gada 28. novembrī Portugālē, Lisabonā, gāja bojā 2 personas, kad renovācijas darbu laikā sabruka piecstāvu ēka.⁶⁷ Pēc šādām traģēdijām cietušajām personām ir svarīgi saņemt zaudējumu atlīdzību un kompensāciju par nemantisko kaitējumu, tāpēc ir nozīmīgi Latvijas regulējumu salīdzināt ar ārvalstu regulējumu.

Atbildība būvniecības procesā lielākajā daļā Eiropas Savienības dalībvalstu ir vismaz zināmā mērā īpaši reglamentēta, kas liecina, ka lielākā daļa dalībvalstu uzskata būvniecību par darbību, kurai jāpievērš īpaša uzmanība. Lielākajā daļā Eiropas Savienības dalībvalstīs pastāv īpaši noteikumi par atbildību būvniecībā, kas parasti pastiprina piemērojamo atbildību saistībā ar būvniecības procesu. Vairumā Eiropas Savienības dalībvalstu īpašos atbildības noteikumus reglamentē tiesību akti, t. i., īpaši tiesību akti, īpaši noteikumi attiecībā uz būvniecības procesu Civillikumā un/vai tiesu prakse.⁶⁸

2.5.1. Civiltiesiskās atbildības regulējums pret trešajām personām būvniecības procesā Beļģijā

Beļģijas civiltiesību normas ir kopš 1804. gada. Tā kā Beļģija tajā laikā bija Francijas province, 1804. gadā Beļģijas teritorijā automātiski stājās spēkā Napoleona Civilkodekss, un 1830. gadā, kad Beļģija ieguva neatkarību, nepieņēma jaunu Civilkodeksu.⁶⁹ Ņemot to vērā, tiek izstrādāts jauns Civilkodekss, kurš sākotnēji tika plānots, ka sastāvēs no 9 sējumiem - vispārīgie noteikumi; ģimenes tiesības; lietu tiesības; mantojumi, dāvinājumi un testamenti; saistības; speciālie līgumi; garantijas; pierādījumi un noilgums.⁷⁰ Šobrīd Beļģijas likumdevējs ir pieņēmis 6 Civilkodeksa sējumus – 1. sējumu (vispārīgie noteikumi)⁷¹, 2. sējuma 3. daļu (laulāto mantiskās attiecības)⁷², 3. sējums (lietu tiesības)⁷³, 4. sējums (mantojumi, dāvinājumi

⁶⁶ Into the Overpass: The 2008 Studénka Bridge Collision. Pieejams: <https://mx-schroeder.medium.com/into-the-overpass-the-2008-stud%C3%A9nka-bridge-collision-6e28c99a8a6f> [aplūkots 21.05.2022.]

⁶⁷ Two people killed after Lisbon building collapses. Pieejams: <https://www.theportugalnews.com/news/two-people-killed-after-lisbon-building-collapses/40354> [aplūkots 21.05.2022.]

⁶⁸ Liability and insurance regimes in the construction sector: national schemes and guidelines to stimulate innovation and sustainability. Pieejams: <http://www.elios-ec.eu/sites/default/files/pdf/Eliosspecialreporton27MemberStates.pdf> [aplūkots 16.05.2022.]

⁶⁹ Sagaert V. The background and general principles of the new Belgian property law. European Property Law Journal, No. 1, 2021, p. 3.

⁷⁰ Reform of the Belgian Civil Code. Pieejams: <https://de-langhe.be/en/reform-of-the-belgian-civil-code/> [aplūkots 16.05.2022.]

⁷¹ Proposition de loi portant le Livre Ier "Dispositions générales" du Code civil. Pieejams: <https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/55/1805/55K1805008.pdf> [aplūkots 16.05.2022.]

⁷² CODE CIVIL - LIVRE II, titre 3, "Les relations patrimoniales des couples". Pieejams: <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2022/01/19/2022A30600/justel> [aplūkots 16.05.2022.]

⁷³ CODE CIVIL - LIVRE III "Les biens". Pieejams: <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2020/02/04/2020A20347/justel> [aplūkots 16.05.2022.]

un testamenti)⁷⁴, 5. sējums (saistības)⁷⁵, 8. sējums (pierādījumi).⁷⁶ Sākotnēji tika paredzēts, ka ārpuslīgumiskās attiecības būs iekļautas Beļģijas Civilkodeksa 5. sējumā “Saistības”, taču tās tika izdalītas atsevišķā sējumā.⁷⁷ Ņemot vērā to, ka nav pieņemts jauns sējums attiecībā uz ārpuslīgumiskajām attiecībām, joprojām tiek piemērotas tiesību normas, kas regulē ārpuslīgumiskās attiecības, no iepriekšējā Beļģijas Civilkodeksa.

Būvkomersantu un arhitektu civiltiesisko atbildību par kaitējumu trešajām personām Beļģijā regulē vispārīgās tiesību normas.⁷⁸ Šobrīd Beļģijas Civilkodeksa 1382. pants nosaka to, ka jebkura personas rīcība, kas nodara kaitējumu citiem, uzliek par pienākumu tam, kura vainas dēļ tā ir notikusi, to labot. Saskaņā ar Beļģijas Civilkodeksa 1383. pantu ikviens ir atbildīgs par kaitējumu, ko viņš ir nodarījis ne tikai ar savu rīcību, bet arī ar savu nolaidību vai neuzmanību.⁷⁹

Saskaņā ar Beļģijas tiesību aktiem būvniecības procesa dalībnieki nevar ierobežot vai izslēgt atbildību pret trešajām personām, taču var līgumā noteikt to, kā sadalīt šo atbildību.⁸⁰ Beļģijas Civilkodekss paredz, ka puses ir solidāri atbildīgas, ja viena un tā paša pienākuma veikšanā ir iesaistītas vairākas personas vai ja to paredz likums (Beļģijas Civilkodeksa 1200. – 1216. pants). Ja būvniecības procesa dalībnieki izveido pagaidu sabiedrību, kurai nav juridiskas personas statusa, lai veiktu būvniecību, tad šādā gadījumā šīs sabiedrības dalībnieki ir solidāri atbildīgi pret trešajām personām. Solidārā atbildība var izrietēt arī no tiesu lēmumiem, piemēram, ja būvniecības procesa dalībnieki, kurus nesaista līgumi, ar savu darbību ir veicinājuši kaitējuma rašanos, tiesa var atzīt tos par solidāri atbildīgiem.⁸¹

Beļģijā ir izstrādāts likumprojekts, ar ko Civilkodeksā iekļauj noteikumus par ārpuslīgumisko atbildību, jaunā Civilkodeksa 6. sējums.⁸² Jaunajā Beļģijas Civilkodeksā tiktu saglabāts vispārīgais princips, ka jebkurai personai, kura savas vainas dēļ nodara kaitējumu

⁷⁴ CODE CIVIL - LIVRE IV "Les successions, donations et testaments". Pieejams: <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2022/01/19/2022B30600/justel> [aplūkots 16.05.2022.]

⁷⁵ Proposition de loi Livre 5 “Les obligations” du Code civil. Pieejams: <https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/55/1806/55K1806010.pdf> [aplūkots 16.05.2022.]

⁷⁶ CODE CIVIL - LIVRE VIII : La preuve. Pieejams: <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2019/04/13/2019A12168/justel> [aplūkots 16.05.2022.]

⁷⁷ Van Bael & Bellis. Federal Chamber of Representatives Adopts Book 1 on “General Provisions” and Book 5 on “Obligations” of New Civil Code. VBB on Belgian Business Law, 2022, No 4, p. 3. Pieejams: https://www.vbb.com/media/Insights_Newsletters/BE_04_22.pdf [aplūkots 16.05.2022.]

⁷⁸ Kruithof M. Tort Law in Belgium. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International BV, 2018, chapter 2, para. 1.

⁷⁹ [ANCIEN] CODE CIVIL. - LIVRE III : Manières dont on acquiert la propriété. - TITRE III à V (art. 1101-1581). Pieejams: <https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1804/03/21/1804032153/justel> [aplūkots 17.05.2022.]

⁸⁰ Peeters L. Construction and projects in Belgium: overview. Pieejams: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/6-637-1058?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/6-637-1058?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)) [aplūkots 17.05.2022.]

⁸¹ Liability and insurance regimes in the construction sector: national schemes and guidelines to stimulate innovation and sustainability. Pieejams: <http://www.elios-ec.eu/sites/default/files/pdf/Eliospecialreporton27MemberStates.pdf> [aplūkots 16.05.2022.]

⁸² Avant-projet de loi portant insertion des dispositions relatives à la responsabilité extracontractuelle dans le Code civil. Pieejams: https://justice.belgium.be/sites/default/files/avant-projet_de_loi_-_voorontwerp_van_wet_-_livre_boek_5.pdf [aplūkots 17.05.2022.]

citiem, ir pienākums to atlīdzināt, tāpat ir saglabāta iespēja piemērot solidāru atbildību. Likumprojekta 7. sadaļas 1. apakšnodaļa paredz stingro atbildību par īpaši bīstamām darbībām. Persona, kurai tiks noteikta stingrā atbildība ir operators – persona, kurai ir tiesības kontrolēt un vadīt darbību. Saskaņā ar 5.193. pantu karalis izveidos to darbību sarakstu, uz kurām attieksies šī apakšnodaļa. Jaunais Beļģijas Civilkodekss neparedz to, ka būvniecība tiks uzskatīta par īpaši bīstamu darbību, taču to būs iespējams par tādu atzīt, ja karalis pieņems attiecīgu tiesību aktu.

Beļģijā arhitektiem, būvdarbu veicējiem un citiem pakalpojumu sniedzējiem būvniecības procesā ir pienākums noslēgt civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas līgumu uz desmit gadiem. Šis pienākums attiecas tikai uz lieliem būvniecības projektiem, kuriem nepieciešama arhitekta pārbaude. Arī nekustamā īpašuma attīstītāji var noslēgt visaptverošu polisi, lai apdrošinātu visas būvniecības projektā iesaistītās puses.⁸³ Šāds pienākums ir noteikts, lai aizsargātu trešo personu tiesības arī garantijas periodā, kas Beļģijā saskaņā ar Civilkodeksu ir 10 gadu termiņš. Ieviešot šādu pienākumu, tiek mazināts risks, ka būvniecības procesa dalībniekam būs spēkā neesoša civiltiesiskās apdrošināšanas polise, kā rezultātā trešajām personām nebūs iespējams atlīdzināt nodarīto kaitējumu.

Šobrīd Beļģijā, tāpat kā Latvijā, atbildību būvniecībā var noteikt ar saskaņā ar vispārīgo regulējumu. Jaunais Beļģijas regulējums paredzētu līdzīgu paaugstinātas bīstamības avota institūtu Latvijas regulējumā iekļautajam, taču Beļģijā karalis konkrēti noteiktu, kas tiek uzskatīts par paaugstinātas bīstamības avotu. Arī Beļģijā ir paredzēta obligātā apdrošināšana būvniecībā, taču būvniecības procesa dalībniekiem attiecībā uz lieliem projektiem ir pienākums šo apdrošināšanas līgumu noslēgt uz 10 gadiem.

2.5.2. Civiltiesiskās atbildības regulējums pret trešajām personām būvniecības procesā Čehijā

Vecais Čehijas Civilkodekss tika pieņemts 1964. gadā. Ar Nr. 89/2012 Coll. aktu tika pieņemts jauns, pārstrādāts Čehijas Civilkodekss,⁸⁴ kurš stājas spēkā 2014. gada 1. janvārī.⁸⁵

Čehijā būvdarbu veicēju un arhitektu atbildība par kaitējumu nav noteikta speciālā tiesiskajā regulējumā, tā ir noteikta Čehijas Civilkodeksā. Saskaņā ar Čehijas Civilkodeksa

⁸³ Ten-year liability insurance. Pieejams: <https://www.kbcbrussels.be/business/en/products/insurance/business-operations/ten-year-liability-insurance.html> [aplūkots 18.05.2022.]

⁸⁴ 89/2012 Sb. ACT of 3 February 2012 the Civil Code. Pieejams: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Civil-Code.pdf> [aplūkots 18.05.2022.]

⁸⁵ Kubánek M., Fiala O. Czech Republic: The Czech Civil Code: From Effectiveness To Amendment In 17 Months? Pieejams: <https://www.mondaq.com/trusts/379322/the-czech-civil-code-from-effectiveness-to-amendment-in-17-months> [aplūkots 18.05.2022.]

2912. panta otro daļu, ja delikta veicējs izrāda īpašas zināšanas, prasmi vai rūpību vai apņemas veikt darbību, kurai nepieciešamas īpašas zināšanas, prasmes vai rūpība, un šīs īpašās īpašības neizmanto, tiek uzskatīts, ka viņš rīkojas neuzmanīgi. No tā izriet, ka Čehijas Civilkodeksā ir paredzēta augstāka rūpības pakāpe profesionāļiem, tai skaitā būvniecības procesa dalībniekiem.⁸⁶

Arhitektam vai būvniekam ir noteikta atbildība Čehijas Civilkodeksā, kuru ir iespējams piemērot:

1. Saskaņā ar Čehijas Civilkodeksa 2924. pantu persona, kas ekspluatē rūpnīcu vai citu iekārtu, kas paredzēta peļņas gūšanai, atlīdzina darbības rezultātā radušos zaudējumus neatkarīgi no tā, vai tos izraisījusi pati darbība, vai šajās darbībās izmantotā lieta, vai darbības ietekme uz vidi. Persona ir atbrīvota no šī pienākuma, ja tā pierāda, ka ir pielikusi visas pūles, ko var saprātīgi prasīt, lai novērstu zaudējumu.
2. Saskaņā ar Čehijas Civilkodeksa 2926. pantu persona, kas, lai arī likumīgi, veic vai nodrošina darbu, kas nodara zaudējumus svešam nekustamajam īpašumam vai kas neļauj vai būtiski apgrūtina šāda īpašuma, atlīdzina radušos zaudējumus.

Pirmajā gadījumā tiek noteikta būvniecības procesa dalībnieka atbildība gadījumos, kad tas ekspluatē kādu iekārtu un ir radījis zaudējumus, piemēram, izmantojot celtni tiek nodarīts bojājums kaimiņa ēkai. Šajā gadījumā būvniecības procesa dalībnieks tiek atbrīvots no atbildības, ja tas pierāda, ka ir veicis visu saprātīgi iespējamo, lai novērstu zaudējumus. Otrajā gadījumā ir noteikta būvniecības procesa dalībnieki atbildība, ja tas veic darbu vai ja tā darbinieki veic darbu, un nodara kaitējumu citam nekustamajam īpašumam, piemēram, būvkomersanta darbinieki izber būvgružus uz kaimiņa zemes gabala un nodara zaudējumus kaimiņam.

Darba devēji, piemēram, būvkomersanti, parasti ir apdrošināti pret atbildību par kaitējumu, ko darbiniekam nodarījis nelaimes gadījums darbā vai arodslimība. Citi apdrošināšanas veidi nav obligāti, bet tie var būt noteikti par pienākumu publiskos līgumos, kā arī uzlabot būvniecības procesa dalībnieka pozīciju pret citiem konkurentiem, kuri nav apdrošināti.⁸⁷

⁸⁶ Dobešova L. Hurdik J. Tort Law in the Czech Republic. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International B.V., 2020, p. 61.

⁸⁷ Insurances. What insurances need to be put in place by law or under a typical construction contract? Pieejams: <https://www.dlapiperrealworld.com/law/index.html?t=construction&s=forms-of-contract-procurement-methods&q=insurances&c=CZ> [aplūkots 18.05.2022.]

Čehijā, atšķirībā no Latvijas regulējuma, ir paredzēti citi pamati, ar kuriem ir iespējams noteikt būvniecības procesa dalībnieku atbildību būvniecības procesā, kā arī ar likumu nav noteikts pienākums būvniecības procesa dalībniekiem veikt civiltiesisko apdrošināšanu.

2.5.3. Civiltiesiskās atbildības regulējums pret trešajām personām būvniecības procesā Portugālē

Saskaņā ar Portugāles Civilkodeksa⁸⁸ 483. panta pirmo daļu ikvienam, kas ar tīšu rīcību vai aiz neuzmanības prettiesiski pārkāpj citas personas tiesības vai jebkuru tiesību normu, kuras mērķis ir aizsargāt citu personu intereses, ir jāatlīdzina cietušajai pusei kaitējums, kas radies šāda pārkāpuma rezultātā. Būvdarbu veicējam piemērojamo normatīvo aktu mērķis ir aizsargāt citu personu intereses, tāpēc Portugālē doktrīna par paaugstinātas bīstamības avotu ir piemērojama arī tad, ja nav konkrēta likuma vai noteikumu. Ja būvnieks ar savu darbību, izmantojot savu īpašumu, ikdienā rada potenciālu apdraudējuma avotu, kas var ietekmēt citu personu intereses un tiesības, viņam ir pienākums nodrošināt to aizsardzību pret šādi viņa radītajiem riskiem.⁸⁹

Portugāles rīkojumlikuma Nr. 555/99⁹⁰ 100-A pants papildina Civilkodeksā noteikto atbildību attiecībā uz pilsētvides projektiem, kas iekļauj arī būvniecību. Tas nosaka, ka visas juridiskās personas, kas pārkāpj savus pienākumus, kas izriet no līguma, likuma vai piemērojamajiem noteikumiem, ar nodomu vai aiz neuzmanības ir atbildīgas par zaudējumiem, kuri tiek nodarīti trešajām personām. Tāpat tiek noteikts, ka visas iesaistītās personas – arhitekti, inženieri, būvdarbu veicēji – var atbildēt solidāri.⁹¹

Būvkomersantam un tā apakšuzņēmējiem ir pienākums noslēgt apdrošināšanu, kas attiecas uz ārpuslīgumisko atbildību, kura izriet no būvdarbu veikšanas, kā arī uz nelaimes gadījumiem darbā, "civiltiesisko atbildību" (kas attiecas uz visiem būvdarbu veikšanā izmantotajiem transportlīdzekļiem un transportlīdzekļiem, kas darbojas gan būvlaukumā, gan blakus esošajās ielās un teritorijās) un aprīkojumu. Speciālistiem, kas atbild par projektu

⁸⁸ Código Civil. Decreto-Lei n.º 47344. Pieejams: <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/decreto-lei/1966-34509075> [aplūkots 18.05.2022.]

⁸⁹ Pinto Oliveira N. M., Dias Pereira A. G. Tort Law in Portugal. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International B.V., 2020, chapter 2, para. 1.

⁹⁰ Regime jurídico da urbanização e edificação. Decreto-Lei n.º 555/99. Pieejams: <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/decreto-lei/1999-34567875-159211939> [aplūkots 19.05.2022.]

⁹¹ Pinto Oliveira N. M., Dias Pereira A. G. 2020, chapter 2, para. 1.

koordinēšanu un par darbu pārbaudi, ir jānoslēdz apdrošināšanas līgums, kas sedz ārpuslīgumisko atbildību.⁹²

Portugālē tiesu praksē ir nostiprināts viedoklis, ka būvniecībā ir iespējams piemērot atbildību par paaugstinātas bīstamības avotu, taču Latvijā tiesu praksē tas vēl nav atzīts. Ir noteikts, ka būvniecības procesa dalībnieki var atbildēt solidāri. Tāpat kā Latvijā, arī Portugālē, ir noteikts pienākums būvkomersantam noslēgt apdrošināšanas līgumu par atbildību pret trešajām personām.

Aplūkojot regulējumu šajās valstīs var secināt, ka Beļģijā un Čehijā, atjaunojot civilkodeksus, tiek domāts par iespēju piemērot stingro atbildību būvniecības procesā, Portugālē jau pastāv iespēja piemērot atbildību par paaugstinātas bīstamības avotu. Ar šādiem atbildības modeļiem tiek vairāk aizsargātas trešās personas. Arī solidārā atbildība būvniecības procesa dalībniekiem atvieglo trešajām personām iespēju saņemt atlīdzinājumu. Pozitīvi ir vērtējams Beļģijā noteiktais būvniecības procesa dalībnieku pienākums attiecībā uz lieliem projektiem par 10 gadu apdrošināšanu, jo tādējādi tiek samazināts risks, ka kādā brīdī būvniecības procesa dalībniekam var nebūt spēkā esoša apdrošināšanas polise.

⁹² Insurances. What insurances need to be put in place by law or under a typical construction contract? Pieejams: <https://www.dlapiperrealworld.com/law/index.html?t=construction&s=forms-of-contract-procurement-methods&q=insurances&c=PT> [aplūkots 19.05.2022.]

3. APDROŠINĀŠANA BŪVNICĪBĀ

Tradicionālais priekšstats par apdrošināšanu ir tāds, ka persona maksā relatīvi nelielu summu par noteiktiem zaudējumiem (t. i., prēmiju), lai nodotu daudz lielāku zaudējumu risku citai personai.⁹³ Tiesību literatūrā Vadims Mantrovs norāda, ka “apdrošināšana tiek uztverta kā riska iestāšanās rezultātā nodarītā kaitējuma mantisko seku atlīdzināšanas nodošana no vienas personas (apdrošinājuma ņēmēja) citai personai (apdrošinātajam) par zināmu atlīdzību (apdrošināšanas prēmiju), lai sadalītu starp cietušajiem risku iestāšanās rezultātā nodarītā kaitējuma mantiskās sekas.”⁹⁴ Apdrošināšanas jēdziens būtu jāuztver kā viens no risku iestāšanās rezultātā nodarītā kaitējuma atlīdzināšanas nodrošinājuma veidiem un vienlaikus kā vienīgais universālais nodrošinājuma veids risku nodarīto zaudējumu atlīdzināšanai.⁹⁵ Apdrošināšana būvniecības kontekstā parasti ir līgums par kaitējumu atlīdzināšanu.⁹⁶

Būvniecības procesā ir paredzēta gan vispārējās civiltiesiskās atbildības apdrošināšana, gan profesionālās civiltiesiskās atbildības apdrošināšana. Saskaņā ar Būvniecības likuma 13. panta desmito daļu būvspeciālistiem ir pienākums apdrošināt savu profesionālo atbildību par būvniecības procesā to darbības vai bezdarbības rezultātā nodarīto kaitējumu citu būvniecības dalībnieku un trešo personu dzīvībai, veselībai vai mantai, kā arī videi. Būvniecības likuma 20. panta pirmā daļa nosaka, ka būvdarbu veicējam ir pienākums apdrošināt savu civiltiesisko atbildību par tā darbības vai bezdarbības rezultātā nodarīto kaitējumu trešo personu dzīvībai un veselībai vai mantai nodarītajiem zaudējumiem. No tā izriet, ka būvspeciālistiem ir pienākums apdrošināt savu profesionālo atbildību un būvdarbu veicējam ir pienākums apdrošināt savu civiltiesisko atbildību. Ministru kabineta 2014. gada 19. augusta noteikumos Nr. 502 “Noteikumi par būvspeciālistu un būvdarbu veicēju civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu”⁹⁷ ir noteikta būvspeciālista profesionālās civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas kārtība, būvdarbu veicēja civiltiesiskās atbildības apdrošināšanas kārtība un minimālais atbildības limits.

Ar normatīvajiem aktiem šobrīd ir noregulētas pamatprasības, kas būtu jāievēro, slēdzot apdrošināšanas līgumu par apdrošināšanu būvniecībā. Tajos ir noteikti minimālie apdrošināšanas limiti un termiņi, un vēl citas prasības. No šāda regulējumu, var rasties

⁹³ Dobbyn J. F., French C. C. Insurance law in a nutshell. Fifth edition. Saint Paul: West Academic Publishing, 2017, p. 33.

⁹⁴ Mantrovs V. Apdrošināšanas tiesības. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018, 32. lpp.

⁹⁵ Turpat, 34. lpp.

⁹⁶ Levine M., ter Haar R. Construction insurance and UK construction contracts. Second edition. Oxon, New York: Informa Law from Routledge, 2014, p. 27.

⁹⁷ Noteikumi par būvspeciālistu un būvdarbu veicēju civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu: Ministru kabineta 2014. gada 19. augusta noteikumi Nr. 502 [01.10.2014. red.]

priekšstats, ka obligātā apdrošināšana būvniecībā ir pietiekami regulēta un sakārtota, kā rezultātā trešajām personām ir nodrošināta pietiekama aizsardzība. Respektīvi, iestājoties apdrošināšanas gadījumam, tiks sasniegts obligātās apdrošināšanas būvniecībā mērķis – atvieglot trešo personu prasījumu apmierināšanu dzīvības, veselības, mantas vai vides aizskāruma gadījumos.⁹⁸

Praksē šajā regulējumā ir saskatāmi būtiski trūkumi, kā, piemēram, tas, ka pašreiz pastāv dažādi un būtiski atšķirīgi apdrošināšanas polišu noteikumi, obligātās apdrošināšanas modelis neatbilst būvniecības procesa specifikai, pierādīšanas pienākums, tai skaitā “vainīgās personas” atklāšana, ir noteikts zaudējumus cietušajai personai.⁹⁹ Ņemot vērā, ka nepastāv šādi vienoti un obligāti apdrošināšanas noteikumi, ir atļauts veidot un iegādāties obligātās apdrošināšanas būvniecībā polises, kuras formāli atbilst normatīvajā regulējumā izvirzītajām prasībām, taču satur ierobežojumus, kas praktiski padara atlīdzības saņemšanu neiespējamu, piemēram, vibrāciju risks neietver kaimiņos esošās ēkas vai polisē kā izņēmums noteikts nepareizi izvēlēta tehnika vai nepietiekami rūpīgi izvērtēta projekta tehniskā dokumentācija.¹⁰⁰ Ņemot vērā pašreizējā regulējuma trūkumus, Ekonomikas ministrija ir izstrādājusi likumprojektu “Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums”.¹⁰¹

Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums paredz, ka apdrošināšanas līguma slēgšanas pienākums ir būvniecības ierosinātajam, taču būvniecības ierosinātājs ir tiesīgs pilnvarot citu būvniecības dalībnieku noslēgt būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas līgumu.¹⁰²

Saskaņā ar Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likuma 1. panta 4. punktu trešā persona šā likuma izpratnē ir jebkura persona, izņemot būvniecības procesa dalībnieku, tā darbiniekus vai uz cita līguma pamata būvniecības ieceres īstenošanā iesaistītas personas, kurai būvniecības ieceres īstenošanas dēļ būvdarbu laikā vai normatīvajos aktos noteiktā minimālā būvdarbu garantijas termiņa laikā ir nodarīts kaitējums dzīvībai vai veselībai, vai radies zaudējums mantas bojājumu vai bojāejas gadījumā un ir izmaksājama apdrošināšanas

⁹⁸ Laviņa L., Oga I. Obligātā apdrošināšana būvniecībā – butaforija. Pieejams: <https://www.buvniekupadome.lv/viedokli/obligata-apdrosinasana-buvnieciba-butaforija/> [aplūkots 09.05.2022.]

⁹⁹ Likumprojekta “Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: https://tap.mk.gov.lv/doc/2021_06/EMANot_apdrosinasana_VSS.529.docx [aplūkots 09.05.2022.]

¹⁰⁰ Laviņa L., Oga I. Obligātā apdrošināšana būvniecībā – butaforija. Pieejams: <https://www.buvniekupadome.lv/viedokli/obligata-apdrosinasana-buvnieciba-butaforija/> [aplūkots 09.05.2022.]

¹⁰¹ Likumprojekts “Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums”. Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40503192> [aplūkots 09.05.2022.]

¹⁰² Likumprojekta “Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums” sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: https://tap.mk.gov.lv/doc/2021_06/EMANot_apdrosinasana_VSS.529.docx [aplūkots 09.05.2022.]

atlīdzība civiltiesiskās atbildības apdrošināšanā.¹⁰³ Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likumā piedāvātā trešās personas definīcija sakrīt ar šobrīd piemērojamo trešās personas definīciju būvniecībā procesā.

Trešajai personai nodarītais kaitējums tiek atlīdzināts, ja kaitējums trešajai personai ir radies apdrošināšanas gadījuma rezultātā un netiek pierādīts, ka:

1. zaudējumi, par kuriem apdrošinātajam vai apdrošinājuma ņēmējam bija zināms, vai kas konstatēti apdrošināšanas līguma noslēgšanas brīdī vai, ja apdrošināšanas līguma noslēgšanas brīdī apdrošinātajam vai apdrošinājuma ņēmējam bija zināms par apstākļiem, kas var veicināt riska iestāšanos un zaudējumu rašanos, un pēc apdrošināšanas līguma noslēgšanas kļuva par pamatu vai cēloni prasības celšanai pret būvniecības ierosinātāju;
2. zaudējumi, kas tieši vai netieši radušies vai kas izriet no kara, invāzijas, ārvalstu ienaidnieka darbības, dumpja, revolūcijas, sacelšanās, pilsoņu kara, masu nemieriem, vandālisma, militāras vai uzurpētas varas, vai konfiskācijas, nacionalizācijas, atsavināšanas vai sagraušanas, vai īpašuma bojājuma, bojāejas vai zuduma, ko radījis valsts, sabiedriskas vai pašvaldību organizāciju vai institūciju rīkojums;
3. zaudējumi, kas tieši vai netieši radušies terorisma dēļ;
4. zaudējumi, kuru cēlonis ir radioaktivitāte un kaitīgais starojums;
5. zaudējumi, kas ir saistīti ar jebkāda veida organismu inficēšanos ar vīrusiem vai patogēniem;
6. līgumsodi un jebkura veida soda naudas vai citas līdzīgas sankcijas, kā arī nesamaksātie nodokļi un citi maksājumi, kuru samaksas pienākums izriet no likuma, līguma vai cita veida vienošanās;
7. atrautā peļņa;
8. zaudējumi, kas tieši vai netieši radušies ļauna nolūka dēļ;
9. zaudējumi, kas cēlušies vibrāciju vai satricinājumu rezultātā, balstošo konstrukciju novākšanas, pārvietošanas vai vājināšanas rezultātā, ka arī zemes gabalu vai ēku pamatu nosēšanās, nobrukuma, noslīdēšanas vai satricinājuma rezultātā izņemot gadījumus, kad trešās personas īpašumam ir iestājusies pilnīga vai daļēja bojāeja vai bojājumi ir nodarīti būves konstrukcijām un īpašuma turpmāka ekspluatācija nav pieļaujama būves bīstamības dēļ un tas ir konstatēts ar atbilstošās sfēras būves eksperta slēdzienu;

¹⁰³ Likumprojekta "Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums" 1. panta 4. punkts. Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40503192> [aplūkots 09.05.2022.]

10. zaudējumi, kas radušies no sprādzienbīstamām vielām vai maisījumiem, uzliesmojošām gāzēm, šķidrumiem vai cietām vielām, toksiskām vielām, mutagēnām vielām, kancerogēnām vielām vai noturīgiem organiskiem piesārņotājiem.¹⁰⁴

Visstrīdīgākais moments ir zaudējumu atlīdzināšana vibrāciju un satricinājumu rezultātā, jo šādā gadījumā apdrošinātājam ir jāvērtē, vai ir radies tikai kosmētisks bojājums trešās personas nekustamajam īpašumam, vai arī nekustamā īpašuma turpmāka ekspluatācija nav pieļaujama. Arī šobrīd pastāv risks radīt zaudējumus trešajām personām vibrāciju rezultātā, piemēram, Jaunā Rīgas teātra rekonstrukcijas laikā, urbjot pāļus, radās plaisas blakus esošajās ēkās,¹⁰⁵ taču, vai šādi zaudējumi tiks atlīdzināti, ir atkarīgs no konkrētās apdrošināšanas polises. Saskaņā ar jauno regulējumu kosmētiska ēkas bojājuma, piemēram, plaisām ēkas dekoratīvajos elementos, gadījumā apdrošinātājs zaudējumus neatlīdzinās un šādu zaudējumu pierādīšanas nasta būs uz pašu trešo personu. Šādus zaudējumus persona varēs atgūt tāpat kā iepriekš – civilprocesuālā kārtībā. Ja nekustamā īpašuma turpmāka ekspluatācija nav pieļaujama, piemēram, ēkas nobrukuma vai sabrukuma risks, tad apdrošinātājs atlīdzina trešās personas nekustamajam īpašumam nodarītos zaudējumus¹⁰⁶, izņemot, ja:

1. nekustamajam īpašumam nav veikta tehniskā apsekošana normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā un termiņos vai saskaņā ar veikto tehnisko apsekošanu būve atrodas avārijas stāvoklī vai ir atzīstama par graustu;
2. pašvaldības vai institūcijas, kas pilda būvvaldes funkcijas, būvinspektors ekspluatācijas uzraudzības ietvaros būves īpašniekam ir uzdevis veikt tehnisko apsekošanu un tā nav veikta būvinspektora noteiktajā termiņā;
3. ja nekustamā īpašuma īpašnieks nav nodrošinājis piekļuvi savam nekustamajam īpašumam tā stāvokļa novērtēšanai pēc būvdarbu veicēja pieprasījuma pirms būvdarbu uzsākšanas;
4. ja būvē ir konstatēta patvaļīgā būvniecība nesošajās konstrukcijās;

¹⁰⁴ Likumprojekta "Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums" 14. pants. Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40503192> [aplūkots 09.05.2022.]

¹⁰⁵ Rozenberga M. Jaunā Rīgas teātra rekonstrukcijas dēļ sākušas plisāt apkārtējās mājas. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/jauna-rigas-teatra-rekonstrukcijas-del-sakusas-plaisat-apkartejas-majas.a305700/> [aplūkots 21.05.2021.]

¹⁰⁶ Likumprojekta "Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: https://tap.mk.gov.lv/doc/2021_06/EMANot_apdrosinasana_VSS.529.docx [aplūkots 09.05.2022.]

5. tehniskajā apsekošanā trešajai personai piederošajā būvē ir fiksētas plaisas un būvdarbu veicējs nav veicis atbilstošu esošo un no jauna izveidojošos plaisu novērošanu.¹⁰⁷

Ar šiem uzskaitītajiem gadījumiem, kad zaudējumi netiktu atlīdzināti, likumdevējs ir noteicis konkrētu rūpības sliekšni trešajai personai. Neskatoties uz to, ka trešā persona ir mazaizsargātākā persona būvniecības procesā, citam būvniecības procesam nevajadzētu ļaut iedzīvoties trešajai personai, gadījumos, kad trešā persona nav ievērojusi konkrētus priekšnoteikumus, kuru ievērošana varētu palīdzēt izvairīties no zaudējumu rašanās.

Tāpat kā likumprojektā “Grozījumi Būvniecības likumā”, kas nosaka būvniecības ierosinātāja stingro atbildību, arī šajā likumprojektā ir paredzēts, ka tas stāsies spēkā 2022. gada 1. jūlijā, taču ir jāņem vērā, ka šis likumprojekts vēl netiek izskatīts Saeimā, tādējādi datums, kad tas stāsies spēkā, var mainīties.

Apkopojot iepriekš minēto, šāds likums varētu sekmēt trešo personu tiesību aizsardzību būvniecības procesā, jo tiktu noteikti vienoti izņēmumi, kad apdrošināšanas atlīdzība netiktu izmaksāta, atšķirībā no tā, kā tas ir šobrīd. Trešajām personām arī tiktu atvieglota iespēja saņemt atlīdzību par kaitējumu gadījumos, jo būtu konkrēts būvniecības procesa dalībnieks, kuram noteikta stingrā atbildība, un šo atlīdzību trešajām personām segtu apdrošināšanas kompānija obligātās apdrošināšanas polises ietvaros.

¹⁰⁷ Likumprojekta "Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums" 15. pants. Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40503192> [aplūkots 09.05.2022.]

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autors izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Ar 2021. gada 19. maijā spēkā stājušajiem grozījumiem Būvniecības likumā ir konkrēti uzskaitīti būvniecības procesa dalībnieki, kas ietilpst jēdzienā “būvniecības procesa dalībnieki” – būvniecības ierosinātājs, būvprojekta izstrādātājs, būvdarbu veicējs, autoruzraudzības veicējs, būvuzraudzības veicējs vai būvekspertīzes veicējs. Visi šie būvniecības procesa dalībnieki ir atbildīgi par trešajām personām nodarīto kaitējumu būvniecības procesā.
2. Būvniecības procesa ietvaros sniegtie saskaņojumi neatbrīvo citus būvniecības procesa dalībniekus no tiem normatīvajos aktos noteiktās atbildības, tādējādi normatīvajos aktos noteiktā būvniecības dalībnieku atbildība ir imperatīva un to nevar grozīt ar līgumu. Saskaņā ar šī brīža būvniecības regulējumu būtu iespējams piemērot līguma noteikumus, kuri groza būvniecības procesa dalībnieku atbildību, tikai tādos gadījumos, kad likums nenosaka konkrēti būvniecības dalībnieka atbildību.
3. Būvniecības process var tikt uzskatīts par paaugstinātas bīstamības avotu. Būvniecības procesā par valdītāju būtu jāuzskata būvdarbu veicējs. Trešajai personai ir tiesības izvēlēties, vai prasīt atlīdzināt kaitējumu tieši atbildīgajai personai vai paaugstinātas bīstamības avota valdītājam.
4. Stingrās atbildības noteikšana kādam konkrētam būvniecības procesa dalībniekam ir nozīmīga trešo personu tiesībām, jo trešās personas ir vismazāk aizsargātās personas būvniecības procesā. Būvniecības ierosinātājs nebūtu pareizā persona, kurai noteikt stingro atbildību, jo būvniecības ierosinātājs būvniecības procesu var ietekmēt tikai ar būvniecības procesa dalībnieku izvēli. Stingrā atbildība būtu jānosaka būvdarbu veicējam, jo tieši šim būvniecības procesa dalībniekam ar savu darbību vai bezdarbību ir lielākais risks nodarīt trešajām personām kaitējumu. Būvdarbu procesā lielākā slodze gulstas uz būvdarbu veicēju, kam ir pienākums nodrošināt risku kontroli tieši būvlaukumā, kur pieļautās kļūdas projektēšanas procesā var kļūt par reālu risku. Tāpat ir jāņem vērā, ka būvdarbu veicējam būtu jābūt pietiekami zinošam, lai saskatītu potenciālu risku būvniecības procesā un mēģinātu to novērst.
5. Aplūkojot regulējumu citās valstīs var secināt, ka Beļģijā un Čehijā, atjaunojot civilkodeksus, tiek domāts par iespēju piemērot stingro atbildību būvniecības procesā, Portugālē jau pastāv iespēja piemērot atbildību par paaugstinātas bīstamības avotu. Ar šādiem atbildības modeļiem tiek vairāk aizsargātas trešās personas. Arī solidārā atbildība

būvniecības procesa dalībniekiem iespēja atvieglo trešajām personām iespēju saņemt atlīdzinājumu.

6. Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums varētu sekmēt trešo personu tiesību aizsardzību būvniecības procesā, jo tiktu noteikti vienoti izņēmumi, kad apdrošināšanas atlīdzība netiktu izmaksāta, atšķirībā no tā, kā tas ir šobrīd. Trešajām personām arī tiktu atvieglota iespēja saņemt atlīdzību par kaitējumu gadījumos, jo būtu konkrēts būvniecības procesa dalībnieks, kuram noteikta stingrā atbildība, un šo atlīdzību trešajām personām segtu apdrošināšanas kompānija obligātās apdrošināšanas polises ietvaros.

IZMANTOTO AVOTU SARAKSTS

Literatūra:

1. Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna redakcijā. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Saistību tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 1998.
2. Balodis K. Ievads civiltiesībās. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 2007.
3. Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: Izdevniecība AGB, 1997,
4. Būvniecības likumā precizē katra būvniecības procesa dalībnieka atbildību. Pieejams: <https://www.saeima.lv/lv/aktualitates/saeimas-zinas/29718-buvniecibas-likuma-precize-katra-buvniecibas-procesa-dalibnieka-atbildibu> [aplūkots 24.04.2022.]
5. Būvniecības valsts kontroles birojs. Biežāk uzdotie jautājumi ēku būvniecības procesā. 2019. gads. Pieejams: <https://www.bvkb.gov.lv/lv/media/667/download> [aplūkots 21.04.2022.]
6. Būvspeciālistu reģistrs. Pieejams: https://bis.gov.lv/bisp/lv/specialist_certificates [aplūkots 27.04.2022.]
7. Civiltiesisko zinātņu sekcija: Civillikuma pilnveidošanas problēmas. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=OLEjrbhoYTY&list=PLGEPWEs2OfrgFcW-P5wL8srdOGmxB2s&index=2> [aplūkots 26.04.2022.]
8. Jaunuzols J., Dzerkaļš K. Ko paredz jaunie Būvniecības likuma grozījumi? iTiesības, 2021, Nr. 8.
9. Kramiņa I., Zuļķis J. Bez vainas vainīgie? Pieejams: https://www.eversheds-sutherland.com/documents/global/latvia/lv/Bez_vainas_vainigie_Kramina_Ilze_Zulkis_Janis.pdf [aplūkots 24.04.2022.]
10. Kubilis J. Atbildības par paaugstinātas bīstamības avota radītu kaitējumu problemātika un modernizācija. Grām.: Tiesību efektīvas piemērošanas problemātika. Latvijas Universitātes 72. zinātniskās konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014.
11. Laviņa L., Oga I. Obligātā apdrošināšana būvniecībā – butaforija. Pieejams: <https://www.buvniekupadome.lv/viedokli/obligata-apdrosinasana-buvnieciba-butaforija/> [aplūkots 09.05.2022.]
12. Laviņa L., Oga I. “Zelta griezuma” meklējumi būvniecības projektu īstenošanā. Pieejams: <https://www.buvniekupadome.lv/viedokli/zelta-griezuma-meklejumi-buvniecibas-projektu-istenosana/> [aplūkots 11.05.2022.]

13. Likumprojekta "Būvniecības likums" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS11/SaeimaLIVS11.nsf/0/E63607A94234F224C2257950003B5BB2?OpenDocument> [aplūkots 18.04.2022.]
14. Likumprojekta "Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: https://tap.mk.gov.lv/doc/2021_06/EMAnot_apdrosinasana_VSS.529.docx [aplūkots 09.05.2022.]
15. Likumprojekta "Grozījumi Būvniecības likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/B723945BD75B42CCC22585040051B820?OpenDocument> [aplūkots 24.04.2022.]
16. Likumprojekta "Grozījumi Būvniecības likumā" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojums (anotācija). Pieejams: http://tap.mk.gov.lv/doc/2021_06/EMAnot_BLapdrosinasana_VSS.528.docx [aplūkots 04.05.2022.]
17. Mantrovs V. Apdrošināšanas tiesības. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2018.
18. Rozenberga M. Jaunā Rīgas teātra rekonstrukcijas dēļ sākušas plaisāt apkārtējās mājas. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/jauna-rigas-teatra-rekonstrukcijas-del-sakusas-plaisat-apkartejjas-majas.a305700/> [aplūkots 21.05.2021.]
19. Smirnovs J. Būvniecība Latvijā. Pieejams: <https://enciklopedija.lv/skirklis/26061> [aplūkots 21.04.2022.]
20. Spiridonovs J., Marhele I. FIDIC līgums un tā piemērošana enerģētikas nozarē. Jurista Vārds, 2019., Nr. 29/30.
21. Spundiņa L. Zaudējums, ko nevar aizmirst. Aprit astoņi gadi kopš Zolitūdes traģēdijas. Pieejams: <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/zaudejums-ko-nevar-aizmirst-aprit-astoni-gadi-kops-zolitudes-tragedijas.a430986/> [aplūkots 05.05.2022.]
22. Švalkovska A., Līce S., Veckrācis J., Liljeberga K. Angļu-latviešu Eiropas Savienības terminu vārdnīca. Rīga: UNDP Latvia, 2004.
23. Tiesa noraida pēdējo prasību pret "Maxima" Zolitūdes civillietās. Pieejams: <https://www.maxima.lv/preses-relizes/korporativa-informacija/tiesa-noraida-pedejo-prasibu-pret-maxima-zolitudes-civillietas> [aplūkots 19.05.2022.]
24. Torgāns K. Saistību tiesības. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2018.

25. Torgāns K., Kārkliņš J. Civiltiesiskās atbildības modeļi pēc vainojamības pazīmes. *Jurista Vārds*, 2015., Nr. 35.
26. Torgāns K., Kārkliņš J., Bitāns A. Līgumu un deliktu problēmas Eiropas Savienībā un Latvijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2017.
27. Uzulēns J. FIDIC – pareizais sākums ceļā uz tipveida līgumiem būvniecībā. Pieejams: <https://itiesibas.lv/raksti/komercdarbiba/komercatiesibas/fidic-pareizais-sakums-cela-uz-tipveida-ligumiem-buvnieciba/14575?ok=1> [aplūkots 11.05.2022.]
28. Vadītāja apliecības. Pieejams: <https://www.csdd.lv/vaditaja-apliecibas/vaditaja-apliecibas> [aplūkots 27.04.2022.]
29. Zalamane A. Atbildība pret trešajām personām būvniecībā un par ekspluatācijā esošu būvi. (Maģistra darbs). Rīga: LU JF, 2015.
30. Antwerp school collapse: construction owner vows to find out what went wrong. Pieejams: <https://www.brusselstimes.com/news/belgium-all-news/174565/antwerp-school-collapse-construction-owner-vows-to-find-out-what-went-wrong> [aplūkots 21.05.2022.]
31. Baker E., Mellors B., Chalmers S., Lavers A. *FIDIC Contracts: Law and Practice*. Oxon: Informa Law from Routledge, 2009.
32. Dobbyn J. F., French C. C. *Insurance law in a nutshell*. Fifth edition. Saint Paul: West Academic Publishing, 2017.
33. Dobešova L. Hurdik J. *Tort Law in the Czech Republik*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International B.V., 2020,
34. European Group on Tort law. *Principles of European Tort Law. Text and Commentary*. Horn: SpringerWienNewYork, 2005.
35. Federation Internationale Des Ingenieurs-Conseils. *Conditions of Contract for Costruction*. Second edition. B.v.: FIDIC, 2017.
36. FIDIC Contracts: Overview of the FIDIC Suite. Pieejams: <https://www.acerislaw.com/fidic-contracts-overview-of-the-fidic-suite/> [aplūkots 11.05.2022.]
37. Garner B. A. *Black's Law Dictionary*. Ninth edition. St. Paul, Minn: West (Thomson Reuters), 2010.
38. Insurances. What insurances need to be put in place by law or under a typical construction contract? Pieejams: <https://www.dlapiperrealworld.com/law/index.html?t=construction&s=forms-of-contract-procurement-methods&q=insurances&c=CZ> [aplūkots 18.05.2022.]

39. Insurances. What insurances need to be put in place by law or under a typical construction contract? Pieejams: <https://www.dlapiperrealworld.com/law/index.html?t=construction&s=forms-of-contract-procurement-methods&q=insurances&c=PT> [aplūkots 19.05.2022.]
40. Into the Overpass: The 2008 Studénka Bridge Collision. Pieejams: <https://mx-schroeder.medium.com/into-the-overpass-the-2008-stud%C3%A9nka-bridge-collision-6e28c99a8a6f> [aplūkots 21.05.2022.]
41. Klee L. International construction contract law. Second edition. Hoboken: John Wiley & Sons, Inc., 2018.
42. Kruithof M. Tort Law in Belgium. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International BV, 2018,
43. Kubánek M., Fiala O. Czech Republic: The Czech Civil Code: From Effectiveness To Amendment In 17 Months? Pieejams: <https://www.mondaq.com/trusts/379322/the-czech-civil-code-from-effectiveness-to-amendment-in-17-months> [aplūkots 18.05.2022.]
44. Levine M., ter Haar R. Construction insurance and UK construction contracts. Second edition. Oxon, New York: Informa Law from Routledge, 2014.
45. Liability and insurance regimes in the construction sector: national schemes and guidelines to stimulate innovation and sustainability. Pieejams: <http://www.elios-ec.eu/sites/default/files/pdf/Eliospecialreporton27MemberStates.pdf> [aplūkots 16.05.2022.]
46. McBride N. J., Bagshaw R. Tort Law. Sixth Edition. Oxford, Cambridge: Pearson Education Limited, 2018.
47. Murdoch J., Hughes W. Construction Contracts: Law and management. Fourth edition. Oxon: Taylor & Francis, 2008.
48. Peeters L. Construction and projects in Belgium: overview. Pieejams: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/6-637-1058?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/6-637-1058?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)) [aplūkots 17.05.2022.]
49. Pinto Oliveira N. M., Dias Pereira A. G. Tort Law in Portugal. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International B.V., 2020.
50. Principles of European Tort Law (PETL). Pieejams: <http://www.egtl.org/PETLEnglish.html> [aplūkots 25.04.2022.]
51. Reform of the Belgian Civil Code. Pieejams: <https://de-langhe.be/en/reform-of-the-belgian-civil-code/> [aplūkots 16.05.2022.]

52. Sagaert V. The background and general principles of the new Belgian property law. *European Property Law Journal*, No. 1, 2021.
53. Ten-year liability insurance. Pieejams: <https://www.kbcbrussels.be/business/en/products/insurance/business-operations/ten-year-liability-insurance.html> [aplūkots 18.05.2022.]
54. The new fidic conditions of contract (2017) from the Polish perspective. Pieejams: <https://www.dlapiper.com/~media/files/insights/publications/2018/07/new-fidic-contract-conditions-2017-polish-perspective.pdf> [aplūkots 15.05.2022.]
55. Two people killed after Lisbon building collapses. Pieejams: <https://www.theportugalnews.com/news/two-people-killed-after-lisbon-building-collapses/40354> [aplūkots 21.05.2022.]
56. Van Bael & Bellis. Federal Chamber of Representatives Adopts Book 1 on “General Provisions” and Book 5 on “Obligations” of New Civil Code. *VBB on Belgian Business Law*, 2022, No 4. Pieejams: https://www.vbb.com/media/Insights_Newsletters/BE_04_22.pdf [aplūkots 16.05.2022.]
57. Красавчиков О. А. Возмещение вреда, причиненного источником повышенной опасности. Москва: Издательство “Юридическая литература”, 1966.

Normatīvie akti:

58. Civillikums: LV likums. Pieņemts: 28.01.1937. [08.11.2021. red.]
59. Būvniecības likums: LV likums. Pieņemts 10.08.1995. [01.07.2013. red.]
60. Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likums: LV likums. Pieņemts: 20.06.2012. [01.01.2022. red.]
61. Būvniecības likums: LV likums. Pieņemts 30.07.2013. [03.09.2021. red.]
62. Grozījumi Būvniecības likumā: LV likums. Pieņemts: 15.04.2021. [15.04.2021. red.]
63. Būvniecības noteikumi: Ministru kabineta 1995. gada 7. janvāra noteikumi Nr. 17. [07.01.1995. red.]
64. Vispārīgie būvnoteikumi: Ministru kabineta 2014. gada 19. augusta noteikumi Nr. 500 [16.03.2022. red.]
65. Noteikumi par būvspeciālistu un būvdarbu veicēju civiltiesiskās atbildības obligāto apdrošināšanu: Ministru kabineta 2014. gada 19. augusta noteikumi Nr. 502 [01.10.2014. red.]

66. Likumprojekts "Būvniecības civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas likums".
Pieejams: <http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40503192> [aplūkots 04.05.2022.]
67. Likumprojekts "Grozījumi Būvniecības likumā". Pieejams:
<http://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40503191> [aplūkots 04.05.2022.]
68. [ANCIEN] CODE CIVIL. - LIVRE III : Manières dont on acquiert la propriété. - TITRE III à V (art. 1101-1581). Pieejams:
<https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/1804/03/21/1804032153/justel> [aplūkots 17.05.2022.]
69. 89/2012 Sb. ACT of 3 February 2012 the Civil Code. Pieejams:
<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Civil-Code.pdf> [aplūkots 18.05.2022.]
70. Avant-projet de loi portant insertion des dispositions relatives à la responsabilité extracontractuelle dans le Code civil. Pieejams:
https://justice.belgium.be/sites/default/files/avant-projet_de_loi_-_voorontwerp_van_wet_-_livre_boek_5.pdf [aplūkots 17.05.2022.]
71. CODE CIVIL - LIVRE II, titre 3, "Les relations patrimoniales des couples". Pieejams:
<https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2022/01/19/2022A30600/justel> [aplūkots 16.05.2022.]
72. CODE CIVIL - LIVRE III "Les biens". Pieejams:
<https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2020/02/04/2020A20347/justel> [aplūkots 16.05.2022.]
73. CODE CIVIL - LIVRE VIII : La preuve. Pieejams:
<https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2019/04/13/2019A12168/justel> [aplūkots 16.05.2022.]
74. CODE CIVIL - LIVRE IV "Les successions, donations et testaments". Pieejams:
<https://www.ejustice.just.fgov.be/eli/loi/2022/01/19/2022B30600/justel> [aplūkots 16.05.2022.]
75. Código Civil. Decreto-Lei n.º 47344. Pieejams: <https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/decreto-lei/1966-34509075> [aplūkots 18.05.2022.]
76. Proposition de loi Livre 5 "Les obligations" du Code civil. Pieejams:
<https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/55/1806/55K1806010.pdf> [aplūkots 16.05.2022.]
77. Proposition de loi portant le Livre 1er "Dispositions générales" du Code civil. Pieejams:
<https://www.lachambre.be/FLWB/PDF/55/1805/55K1805008.pdf> [aplūkots 16.05.2022.]

78. Regime jurídico da urbanização e edificação. Decreto-Lei n.º 555/99. Pieejams:
<https://dre.pt/dre/legislacao-consolidada/decreto-lei/1999-34567875-159211939>
[aplūkots 19.05.2022.]

Juridiskās prakses materiāli:

- 79. Augstākās tiesas 06.02.2013. spriedums lietā SKA-549/2013.
- 80. Augstākās tiesas 27.11.2014. spriedums lietā Nr. SKC-156/2014.
- 81. Augstākās tiesas 14.03.2016. lēmums lietā SKA-348/2016.
- 82. Augstākās tiesas 22.02.2017. lēmums lietā SKA-79/2017.
- 83. Augstākās tiesas 18.12.2019. spriedums lietā Nr. SKC-208/2019.

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Bakalaura darbs “Būvniecības dalībnieku civiltiesiskā atbildība pret trešajām personām būvniecības procesā” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: _____ Kristiāns Dzerkaļš

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: lektors Mg. iur. Pauls Zeņķis _____

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Civiltiesisko zinātņu katedrā _____

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe Inta Šēfere _____

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē _____

Komisijas sekretāre: _____